

Biogr.
832^k/

Biogr. 832 K

(Musaenus)

Buck

DE
IOANNE MUSAEO

THEOLOGO IENENSI.

ORATIO

QUAM AD MEMORIAM
AUGUSTANAE CONFESSIONIS

EX LEGE

BENEFICII LYNKERIANI

PIE RECOLENDAM

DIE XXX M. MAII A. MDCCCLXII

IN TEMPLO PAULINO ACADEMICO

HABUIT

FRANCISCUS GUILIELMUS BUCK

HAMBURGENSIS

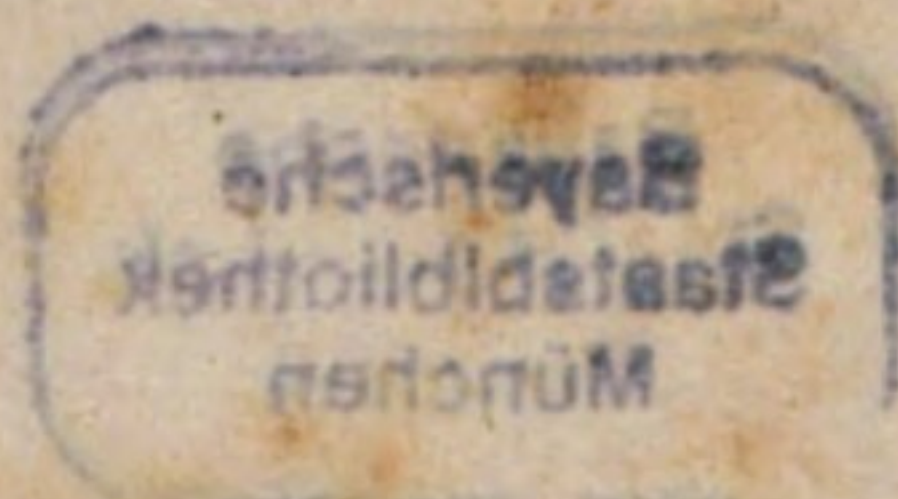
PHILOSOPHIAE DOCTOR

SEMINARII QUOD IENAE EST THEOLOGICI SODALIS.

Accedunt annotationes ad vitam et scripta Musaei illustranda
et librorum ab eo confectorum catalogus.

IENAE

PROSTAT IN LIBRARIA DEISTUNGIANA.

VIRO PRAENOBILISSIMO

IOANN. CAR. GUIL. ALT

S. S. THEOLOGIAE DOCTORI

PASTORI PRIMARIO AD AEDEM S. PETRI

SENIORI MINISTERII HAMBURGENSIS

MERITIS IN ECCLESIAM SCHOLAMQUE PATRIAM

EGREGIE NOBILITATO

FAUTORI SUO

AMPLISSIMO AC BENIGNISSIMO

HANC QUALEMUNCUNQUE ORATIONEM

PIETATIS TESTIMONIUM

CONSECRAVIT

SCRIPTOR.

THEO. PETERSEN

JOHANN CAR. GUL. ALT.

S. S. THEOLOGICAE DOCTOR

PASTORI PRIMARIO AD ALBEM S. PETERI

SENIORI MINISTERII HAMBURGENSES

MERITO IN ECCLESIAM SCHOLARUM PATRIAM

ECCLIAE DONATUM

PASTORI SUO

AMPLISSIMO AC BENIGNISSIMO

HANC QUALIFICATAM GRATIAM

PIETATIS TESTIMONIUM

CONSECRAVIT

SCHULTZ

DE

IOANNE MUSAEO

THEOLOGO IENENSI

(n. a. 1613, m. a. 1681).

IOVINE MUSEO

THEOLOGICO-LEXICAL

(n. 5. 1813. m. 3. 1881.)

PRORECTOR ACADEMIAE MAGNIFICE

DECANE MAXIME SPECTABILIS

PROFESSORES SUMME VENERABILES

DOCTORES CLARISSIMI

COMMILITONES HUMANISSIMI

Denuo illucescit hodie sollemnis ille dies quo per complures annos viri doctissimi et clarissimi ad dicendum coram splendidissimo consessu hunc in locum prodierunt. Quam ob causam sancto officio obligati dixerint sine dubio Vobis omnibus notum est. Numquam enim exstinguetur hac in urbe memoria Perillustri Liberi Baronis de Lynker⁽¹⁾ qui olim hac in alma doctrinarum sede iurium professor non solum propter liberalitatem, comitatem indulgentiam a collegis colebatur et a discipulis diligebatur, sed etiam amplissimis et gravissimis muneribus perfectis, multis Principibus carus ipsique imperatori gratosus erat, ab eoque summis honorum titulis ornatus est. Qui quidem vir generosissimus opes suas et beneficia apud hanc potissimum urbem sibi carissimam collocavit. Ara enim templi nostri Michaelitani ut alia omittam, sumptuosissime exornata et hac aede Paulina valde ruinosa suis impensis restituta organoque pneumatico ditato, id quod maximum est et imprimis commemorandum, bene faciendi acerrimo studio ductus, lucu-

lenta cum liberalitate largum et insigne beneficium condidit, quo, ut testamento sanxit, nonnulli iuvenes augerentur, qui sacris literis operam navare cupiunt impensio- rem. Quo beneficio quod me quoque iuvenem non civem indigenam sed peregrinum, Vos Viri Summe Venerandi, quos praeceptores omni cum pietate colo, haud indignum esse censueritis, summo mihi fuit gaudio praeterque opinionem contigit. Grati- as igitur ago Vobis quam maximas qui epistolam commendatoriam scripsistis Vimariam et quorum con- silio et auctoritate Serenissimus Princeps et Summus Senatus Ecclesiasticus Vimariensis beneficium illud in me conferendum esse comprobaverunt. Semper vestrae benignitatis memoriam me retinere hodie Vobis pro- mitto omnibusque viribus id acturum ut Deo omni- potente adiuvante, summa in doctrina Christiana et litterarum theologicarum scientia, adhibita diligentia, salutem ecclesiae Evangelicae augere eiusque liberta- tem defendere, itaque Vestra erga me benevolentia dignum possim praestare.

Omnes fere iuvenes, qui a Vobis fructu huius beneficii dignati sunt, orationis, quam ex lege benefi- cii Lynkeriani praescripta ad piam verae lucis evan- gelii ex tenebris praetractae memoriam recolendam hoc in templo Paulino habere obstricti erant, argumen- tum ex ipso eodem tempore delegerunt, quo initium sacrorum emendationis per Lutherum et Melanchtho- nem factum est.

Quaerenti quoque mihi haud facile erat dicendi argumentum ex illo tempore reperire praesertim quum recentiore et novissimo tempore de vitis clarissimo-

rum sacrorum instauratorum auctorum eorumque aequalium diligentius et accuratius Germanica lingua sit disputatum. Qua propter lubenter Vestrum consilium secutus sum ex posteriore aetate deligere oratiunculae argumentum.

Inchoata enim a Luthero veritatis obscuratae renovatio una cum morte ipsius opprimi non poterat, sed post quoque illius fortissimi Iesu Christi militis obitum discordiae inter ecclesiam Evangelicam et Romanam perdurabant et scintillae, odio nutritae denuo inflammatae sunt. Itaque initium cepit bellum per triginta annos ab utraque parte vario Marte acerrime gestum, quo patria nostra Germania valde devastata et depopulata est. Neque deerant viri doctissimi, qui scriptis editis certamen gerebant et doctrinam evangelicam non solum ab impetu doctorum Romanorum tuebantur sed etiam studebant, ut purae religionis veritas a perversis aliorum sententiis defenderetur atque unitas et concordia inter eos quibus formula Lutherana prolabatur et eos qui formulam Calvinianam sequebantur, restitueretur. Ad numerum talium virorum qui illa posteriore aetate vivebant et huic rei operam dabant adscribendus est praeclarus ille pietatis ac solidae virtutis vindex, IOANNEM dico MUSAEM, sacrae theologiae doctorem, eiusdemque hac in Ienensi literarum universitate professorem primum, sacrarum literarum interpretem, harumque propugnatorem indefessum, quem Vestra pace Auditores Summe Venerandi hac qualicunque oratiuncula celebrare conabor. Cuius videtis hoc in templo Paulino simulacrum lapideum pectore tenus effictum, faciem

decoram, capillis circumdatam, vultum severum, digitum sacra biblia monstrantem⁽²⁾. Lubentissime hoc dicendi argumentum delegi et multis diei atque noctis horis in scriptis perlegendis ac studiis perficiendis consumtis labori non peperci. Attamen non sine quodam pavore vestrum in conspectum prodii, praesertim quum Latine scribendi facultate satis non instructum me esse sentiam. Qua propter Vos oro atque obsecro, Auditores Summe Venerabiles, ut aequi boni mihi dicenti adsitis iudices.

Iam si primum spectamus vitam Ioannis Musaei, brevi dicendum erit de gente Musaeana. Clarissima et antiquissima fuit gens ex qua originem traxit, atque illo tempore iam florebat quo Lutherus et Melancthon vivebant⁽³⁾. Quorum aequalis fuit Simon Musaeus Marchicus, maximum illud quum gentis Musaeanae tum ecclesiae Evangelicae lumen, qui multis perfunctus muneribus ecclesiasticis hac in alma literarum sede sanctae theologiae professor Erhardo Schnepfio defuncto successit et aliquamdiu docuit. Postea tamen, quum caussis Strigelianis implicatus esset, Ienam relinquere coactus est, atque multis locis exilio multatus, tandem Mansfeldiae Decanus diem obiit supremum⁽⁴⁾. Cuius nepos fuit Ioannes Musaeus, qui, primo Rector scholae Ilmenaviensis in matrimonium duxit Sibyllam, Ioannis Sturmii, consulis Ilmenaviensis filiam. Paulo post ecclesiae Longopratenensis pastor vocatus, deinde Danheimensis mortuus est aetatis anno septuagesimo secundo⁽⁵⁾. Qui quidem habuit quinque filios inter quos prae caeteris nominandi sunt Ioannes atque Petrus quorum hic Rintelii

et in Academia Iulia Helmstadiensi professoris munere administrato tandem ad inaugurandam novam Academiam Christian-Albertinam Kilonensem est vocatus, ibique sanctae theologiae professor primarius exspiravit⁽⁶⁾. Frater eius natu maior Ioannes iisdem ac Petrus theologiae et philosophiae studiis operam dedit, sed multis scriptis theologicis atque philologicis editis quae opposuit Iesuitis, maiorem sibi comparavit famam hac in nostra literarum universitate Ienensi⁽⁷⁾.

Longoprati in ditione Schwartzenburgica lucem vidit die septimo mensis Februarii anni millesimi sexcentissimi tertii decimi magnaue cum cura et diligentia a parentibus benignis educatus est, ita ut non solum mature literas nosceret ac praecipua doctrinae Christianae capita imbiberet, sed etiam animus filii probitate bonisque moribus instrueretur. Quae pater, vir ad iuvandas literas natus, doctrina et studiis insignis, filium hunc suum natu maximum, quem paterna caritate amabat, praeceptoribus erudiendum non tradidit, sed ipse privata industria domi puerilis aetatis rudimenta docuit, eumque pietatis literarumque studiis instruxit. Ioannes quo erat ingenio docili ac disciplinarum capaci, celeriter multumque profecit in optimis studiis faciliue negotio eo pervenit, ut praestantissimis Latinae Graecaeque linguae scriptoribus legendis daret operam aptusque esset ad maiora excolenda. Paterna disciplina per complures annos usus, Arnstadium sese recepit, ubi praeceptorem habuit Georgium Groshainium illius scholae tum Rectorem, virum rerum humanarum divinarumque peritissimum. Cuius auctoritate et institutione philosophiae sacris initiatus in legendis

optimis veteribus scriptoribus perseveravit et pro assiduo discendi ardore principis veterum philosophorum Aristotelis Organon, magnum illud opus logicum, eiusdemque decem ad Nicomachum filium libros de moribus privata industria evolvit, interpretum notis collatis. Omnia, quae a praeceptoribus doctisque viris tradita erant statim intellexit, eorumque benevolentiam et honorem hac industria et pertinaci diligentia sibi collegit. Viginti annos natus Arnstadium reliquit, suumque Rectorem Groshainium Erfurtum ad munus professoris theologiae suscipiendum, vocatum, secutus est. Atque hic praeter illum theologum celeberrimos viros Ioannem Matthiam Meyfartum⁽⁸⁾ et Nicolaum Zapfium⁽⁹⁾ docentes carissimos habuit, scholasque philosophicas omni cura frequentavit. Dissertatione quam mense Septembri sequentis anni (1634) praesidente Groshainio coram splendida audientium et praeceptorum et commilitonum corona contra Georgium Holtzhaium, Iesuitam Ingolstadiensem „de cultu divino Enosi“ habuit, acutissimum ingenium, magnamque doctrinam et scripturae sacrae cognitionem probavit. Itaque factum est, ut brevi spatio interiecto inter commilitones natu maiores inclaresceret summamque praeceptorum sibi conciliavit observantiam et voluntatem. Commilitonibus eum rogantibus ut privatam sibi navaret operam, tandem obsecutus est eosque professoribus probantibus prima docebat philosophiae elementa ex quibus studiis magnum cepit fructum. Sed ne alios instituendo se ipsum negligeret, mane quotidie omnibus anni aetatibus tertia hora matutina cubitu surrexit, precibusque peractis studia aggressus est; raro-

que tantummodo ab hac consuetudine per totam vitam recessit. Doctissimorum virorum fama adductus Erfurto venit Ienam atque hac in literarum universitate Salana feliciter confecit studia. Imprimis hic audivit **Danielem Stahlum** ^(¹⁰) celeberrimum philosophum, qui illo tempore liberiores in humanitatis studiis mentem praestitit. Qui quidem de **Horneii Helmstadiensis** professoris „disciplina dialectica“ praelectiones habebat et apud collegas commilitonesque magna florebat auctoritate. Illo **Stahlio** praesidente **Musaeus** paullulum Ienae commoratus alteram disputationem habuit et quidem triginta quattuor theses e **Logicis**, **Physicis**, **Metaphysicis** singulari iudicio excerptas magna argumentandi facultate magnoque audientium et doctorum plausu defendit. Quo praecipuo per totam vitam familiariter usus magni quoque aestimabat collegam illius et successorem **Paullum Slevogtium** ^(¹¹) qui eodem modo atque **Stahlius** studia **Musaei** philosophica iuvabat. Quibus studiis occupatus **Theologorum** tamen scholas minime neglexit; docentes enim in illis audivit doctores de ecclesia evangelica meritissimos **Ioannem Maiores** ^(¹²), **Ioannem Gerhardum** ^(¹³), **Ioannem Himmelium** ^(¹⁴) orthodoxos theologos, et postea **Salomonem Glassium** ^(¹⁵) **Gerhardi** successorem et laudatum **Ioannem Michaelem Dilherum** ^(¹⁶) postea **Norimbergam** pastorem vocatum, quorum summam in se voluntatem benignitatemque semper celebravit. Cognita iam diu industria et eruditione ipsius, dignus aestimatus est, cui summi in artibus liberalibus atque philosophia honores conferrentur, quos obtinuit quat-

tuor et viginti annos natus (¹⁷). Quo facto ut dignum gratumque se praeberet, consentiente ordine philosophico Musaeus privatas scholas instituit ibique adolescentes clarissimae nobilitatis, qui lubenter eum sequebantur eiusque disciplina et familiaritate utebantur, vel interpretando vel disputando exercuit. Omnes vero magistri Musaeum magnum lumen et ornamentum huius literarum universitatis fore tunc arbitrati, magnopere optarunt, ut amplius illi munus deferretur. Id quod volebant, assecuti sunt anno millesimo sexcentesimo quadragésimo tertio quum Dillherrus theologus simulque historiarum et poëseos ordinarius professor Norimbergam vocatus pastor, abitum pararet e Salana universitate. Qua data occasione collegium philosophorum totusque Senatus epistolis Serenissimis Academiae Nutritoribus datis ipsum Musaeum laudabant et prae caeteris commendabant. Neque vana fuit commendatio: eodem enim anno in conventu sollemni ex rescripto Principali ordinarius professor in locum Dillherri constitutus est (¹⁸). Quod novum munus cum summa diligentia administravit multasque scripsit dissertationes, quae spectant ad historias atque philosophiam. Qua erat singulari modestia biennio interiecto locum in collegio theologico ordinario ipsi delatum recusavit, extra ordinariumque petiit, quod historiarum studio deditus ita parem fidem et utilitatem commilitonibus praestare posset. Sed in dies crevit Musaei existimatio, et sequenti anno (21. Ian. a. 1646) praeter spem inter ordinarios theologiae professores allectus est. Ne autem indignus hoc theologorum ordine videretur, ut publico Doctoris titulo ornaretur

petiit, illumque dissertatione inaugurali pro gradu et loco „de aeterno praedestinationis decreto, utrum sit absolutum necne“ praemissa, obtinuit quinto die mensis Maii anni commemorati (¹⁹). Eodem eiusdem anni die nuptias celebravit cum Anna Margaretha, Melchioris Forsteri, Erfurtensis quondam consulis filiam, quam Erfurti noverat. Ex quo coniugio undecim habuit liberos, quorum sex ante ipsum mortuum diem subierunt supremum (²⁰). Optima fruebatur hac in vita domestica felicitate et tranquillitate per viginti quatuor annos, unice enim dilectus est a liberis magnique aestimatus a collegis. Vehementer igitur afflictus est coniugis morte et viduus fuit per triennium. Alteram sibi iunxit matrimonio uxorem Annam Elisabetham Sorgelianam viduam Theodori Schenkii, felicemque cum illa ac quietam exegit senectutem. Sed bonam, qua prius utebatur valetudinem ex aliquo tempore vexatam esse sane intellexit; morbo enim quem sacrum ignem vocant, laborabat inde ab anno aetatis quadragesimo sexto, ita ut interdum acerrimis doloribus cruciaretur. Postea hemiplexia correptus est, quae tam vehementer exstitit ut totum occuparet latus dextrum ac linguae usum aliquamdiu adimeret. Quamvis valde afflictus esset, tamen praeclara medicorum ope restitutus est. Sexta enim vice administrationis academicae onera subiit illisque feliciter perfectis decanatum quoque in collegio theologico suscepit (²¹). Crebris ab illo tempore imbecillitalibus fuit obnoxius, usque dum tertio die mensis Maii anni millesimi sexcentissimi octogesimo primi consueta sella occupata, sine metu periculi ad decimam fere horam

conquiesceret et paullo post a suis adstantibus, sensu omnibusque viribus destitutus nosceretur.

Talis fuit vita externa Auditore, Summe Venerabiles, placida atque quieta viri Ioannis Musaei, qui per trigenta octo annos hac in alma literarum universitate florebat, eiusque maximum ornamentum atque lumen ab omnibus qui una vivebant, praedicabatur. Sed qua fuerit indole et natura Musaeus, quanta vitae et morum integritate, quanta lenitate et moderatione contra inimicos et calumniatores, quo singulari iudicio et acumine in sententiis aliorum impugnandis, quanta industria et diligentia in negotiis perficiendis ex multis quae composuit scriptis cognoscimus. Nonnulla illorum librorum Clementissimo et Serenissimo Domino, Saxoniae Duci Ernesto Pio⁽²²⁾ dedicavit, qui in maximis doctrinae Evangelicae causis illius sententiam atque consilium saepius perquisivit.

Quum per temporis angustias non liceat omnia Musaei scripta singulatim pertractare eorumque argumenta copiose et accurate exponere, tamen praecipua et gravissima consideremus et primum quidem ea quae ad philosophiam spectant. Omni enim tempore Musaeus eum studiis theologicis egregiam et accuratam philosophiae notitiam coniunxit, et quamvis collega, Ioannes Maior Calovio scripsisset⁽²³⁾ „theologiam scholasticam a quibusdam philosopho-theologis in cathedras revocari atque Musaeum in scriptis suis magis philosophari, quam quod loquatur eloquia Dei“ alii tamen viri doctissimi, qui postea in illius locum successerunt, ut Buddeus⁽²⁴⁾ et Ioannes Georgius Walchius hanc ipsam Musaei philosophiae

notitiam praeclaram et ingenii acumen singulare, quo ad polemica rite tractanda si quisquam alius aptus erat, semper admirati sunt (²⁵).

Usus philosophiae in theologia permagnum esse omnes illius temporis theologi non ignorabant, sed qua ratione quove modo philosophia utendum sit, difficultatem non exiguam esse intelligebant. Alii supra modum excesserunt et quum sibi persuasum haberent se bene philosophia usos esse, plus quam par fuit illi tribuerunt, et abusum illum pro recto iuxta ac necessario usu venditare non dubitarunt. Alii verum in contrario peccaverunt et philosophiam ibi etiam, ubi recte adhiberi poterat, immo ubi necessario adhibenda erat, exulare iusserunt, quod ex eius ad theologiam applicatione disciplinarum confusionem metuerent, aut dignitatem theologiae imminui opinarentur. Quod quidem magnam in partem fecerunt Augustanae confessioni addicti theologi quibus a protestatione contra Spirensium Comitiorum decretum Protestantium nomen obtigit. Atque hi quidem statim ab initio cum iis qui a Calvino Calviniani dicuntur et illi sententiae favebant, de usu philosophiae in theologia magno cum fervore agitare coeperunt eosque, quod philosophia et ratione in theologicis controversiis abuterentur, reprehenderunt. Ad quae tamen illi non tacuerunt, sed sibi iniuriam fieri conquesti sunt; immo Lutheranos incusarunt, „ac si philosophiam prorsus eiurarint, eam insanae rationis et naturae ignominiam in divinae veritatis ludibrium vituperarint eamque cum Arianis, Donatistis, Monophysitis aliisque haereticis ex theologiae pomoeriis omnino exterminare cuperent.“ Atque illo

tempore prae ceteris hanc sententiam declaravit doctissimus Belga Nicolaus Vedelius⁽²⁶⁾ haud exiguae existimationis qui tractatum in lucem emisit (a. 1628), quem inscripsit: „Rationale theologicum seu de necessitate et vero usu principiorum rationis ac philosophiae in controversiis theologicis.“ In huius libri praefatione auctor se eo laborasse profitetur „ut totam rem e fundamento tractaret, verumque usum rationis ac philosophiae in controversiis theologicis exhiberet, assereret, vindicaret.“ Cui quidem scripto quod diu fuit intactum, Musaeus aliquot annis interiectis alium opposuit tractatum „de usu principiorum rationis et philosophiae in controversiis theologicis“ (Ienae 1644). Omni liberioris mentis studio id agebat Musaeus, ut errores iuvenibus literarum studiosis ob oculos ponerentur, ut vera sententia distincte explicaretur et denique ecclesiarum Lutheranarum doctores a falsis, quibus onerantur, accusationibus vindicarentur. Vedelius enim, quemadmodum Musaeus dicit⁽²⁷⁾ in id potissimum incubuit, ut suarum partium doctores defenderet, Lutheranos autem seu quos ipse vocare maluit potestantes reos perageret: illos philosophia recte uti, abuti numquam ostenderet; hos eo nomine suspectos redderet ac si philosophiae et rationis principia a theologicis controversiis simpliciter sentiant et hoc ipso „evangelii hostes (pontificios) doceant novam rationem⁽²⁸⁾ qua veram et totam evangelii doctrinam oppugnare immo quantum in ipsis sit evertere possint.“ Quare Musaeus in primo scripti illius libro statum quaestionis et reformationum sententiam examinat eo ordine, quo Vedelius usus est, ubi

propositae a se quaestioni postmodum suam quam dixit omnium reformatorum esse, thesin seu sententiam subiunxit eamque in quattuor membra distributam distincte explicavit. Quibus consideratis et quos Vedelii tractatio incurrit erroribus refutatis, in secundo id agit, ut non solum vera sententia, quoad eius fieri potest, succincte et perspicue proponatur, sed etiam praecipuae, quae circa eam occurrunt dubitationes et difficultates discutiantur. In tertio denique vindicat protestantes theologos ab erroribus, quibus se implicuisse Vedelio visi sunt. Rectissime Musaeus pluribus exposuit, ea quae ultra rationem excedant, non rectae rationi repugnare, sed tum demum, quum ratio in errorem sit inducta. Rationem quo magis esse rationem renatam et renovatam, eo aptiorem esse ad revelata iudicanda. Atque hoc sensu Musaeus magni aestimat liberalitatem rationis humanae in omni tradenda religionis veritate, quae non instilletur surdis auribus ut nuntius obscurus⁽²⁹⁾. Haec est summa huius libri. Ceterum magna cum moderatione Musaeus oppugnat Vedelium quem „humanum virum“ esse dixit.

Omittamus, Auditores, scripta quae Kekkermanno⁽³⁰⁾ et Molinaeo⁽³¹⁾ opposuit Musaeus⁽³²⁾ et transeamus ad ea quae sunt maioris momenti et philosophiam ipsam tractant.

Non ignoratis, Auditores, in Anglia illo tempore viros qui dicuntur deistae, vixisse illorumque praecursorem fuisse Edoardum Herbert de Cherbury⁽³³⁾, baronem Anglum. Qui quidem deista seu naturalista bina composuit scripta, alterum „de veritate, prout distinguitur a revelatione, a verisimili, a

possibili et a falso“, alterum „de religione gentilium, errorumque apud eos causis“, in quibus religionem naturalem eodem iure ac religionem revelatam sive Christianam commendat, et quinque ex communi providentia divina deductis articulis ea quae mortalibus ad salutem aeternam sive cognitu sive factu consequendam necessaria sunt, contineri pluribus exponit. Articulos quos „communes circa religionem notitias“ appellat, hosce esse aperte declarat. Primum: esse supremum aliquod numen. Secundum: supremum istud numen debere coli. Tertium: virtutem cum pietate coniunctam, praecipuam partem cultus divini habitam esse et semper fuisse. Quartum: horrorem scelerum hominum animis semper insedissee adeoque illos non latuisse, vitia et scelera quaecumque expiari debere ex poenitentia. Quintum: esse praemium vel poenam post haec vitam. Quas quidem notitias communes per-versas atque generi humano perniciosas Musaeus acute atque subtiliter iudicavit in dissertatione, quae inscripta est „de luminis naturae et ei innixae theologiae naturalis insufficientia ad salutem.“ Facillime enim eo evasuras esse notitias illas communes, ut imperiti homines a genuina perfectaue religionis et cultus norma ac regula, scriptura sacra scilicet, avocati ad humanam rationem deducerentur deque horum articulo-rum ad salutem sufficientia temere persuasi religioni omni ex parte, ex toto nulli animum adliicerent tandem vero potiundae vitae aeternae fiduciam in quo collocarent non invenientes, animum desponderent et cum spe salutis etiam religionis opinionem curamque abiicerent itaque in atheismum prolaberentur bene in-

tellexit theologus ille doctissimus. Quare prolixius de hacce quaestione disserit Musaeus: An homini ut ad fruitionem Dei sive beatitudinem pertingere posset, sufficient, quae ex naturae et rationis principiis ipsa eo fine praescribere potest et praescribit? De quibus primis articulis „esse Deum summum“ et „eum coli debere“ dubium non esse, declarat, quin ductu luminis naturae ex communi Dei providentia, sive quod eodem redit, ex natura huius universi eiusque gubernatione investigari et cognosci possint; idque praeter fundatas in natura rationes diserte dicere Paullum apostolum in epistola ad Romanos data⁽³⁴⁾. Quod attinet ad tertium articulum: virtutem cum pietate coniunctam praecipuam partem esse cultus divini, Musaeus ostendit, cultum Dei totum in quantum ductu luminis naturae investigari possit, pro statu corruptae naturae ad consequendam salutem nemini sufficere⁽³⁵⁾ quamvis forsan sufficere potuerit in statu naturae integrae⁽³⁶⁾. In statu enim naturae corruptae partem primam ac potissimam cultus divini sitam esse in satisfactione pro peccatis⁽³⁷⁾, atque hic deficere lumen naturae⁽³⁸⁾. Deinde deesse homini pro statu naturae corruptae vires quibus cultus etiam ductu lumine naturae cognitus Deo reapse praestetur⁽³⁹⁾. Itaque hoc tertio articulo confutato ad quartum transit theologus Ienensis: „vitia et scelera quaecunque expiari debere ex poenitentia, in quo paullo uberius moratur: Poenitentiam Herberto nihil aliud esse exponit Musaeus quam dolorem de peccatis⁽⁴⁰⁾ qui quidem ad expiationem peccatorum necessarius sit⁽⁴¹⁾ non autem sufficiat⁽⁴²⁾, sed legem Dei aeternam non minus quam

legem naturae universaliter exigere ultra resipiscen-
tiam etiam satisfactionem pro peccatis (⁴³). Quaestione
proposita: An Deus sine interveniente satisfactione
Christi per solam condonationem homines peccatores
liberare potuerit et a diversis diversae responsa, Her-
bertus, contendens Deum velle peccata remittere sine
satisfactione refutatur, quum religio Christiana contra-
rium doceret (⁴⁴). Scripturam enim plane negare, ho-
minem peccatorem citra satisfactionem a Christo prae-
stitam sola Dei bonitate confisum, gratiam et remis-
sionem peccatorum posse sperare (⁴⁵). Christi meritum
esse remedium pro peccatis idque universale, ex scri-
ptura sacra porro ostenditur (⁴⁶) atque ita quinque
articulis refutatis (⁴⁷) finem imponit huic dissertationi
Musaeus.

Maiorem in modum quam scriptum Herberti illo
quoque tempore hominum et prae ceteris theologo-
rum oculos ad se convertit „tractatus ille theologico-
politicus“, qui sine nomine auctoris anno millesimo sex-
centesimo septuagesimo primo Hamburgo in lucem
emissus, illico ab omnibus impius liber infamatus erat.
Cuius quidem libri auctorem fuisse celeberrimum il-
lum philosophum Benedictum Spinozam (⁴⁸)
sine dubio Vobis omnibus, Auditores, notum est. At-
que hoc quidem consilio scripserat tractatum Spinoza
ut odiosae componerentur discordiae, sed impedire non
poterat quin novae moverentur controversiae. Prae-
cursor dici potest Spinoza illius theologorum scholae,
quae nostris diebus optime de theologiae disciplina me-
rita est. Primus enim fuit qui historico-criticam bi-
bliorum sacrorum tractationem introducere volebat.

Multi igitur orthodoxi theologi „famosum atheistam“ Spinozam nominarunt aliisque conviciis eum onerarunt. Neque Ienensis professor Musaeus quamvis liberioris mentis vindex esset, ab impugnando destitit, quod suo iudicio ille tractatus religioni Christianae interitum parare videretur. Spinoza enim libertatem philosophandi h. e. de doctrina religionis pro lubitu iudicandi sentiendi et docendi non tantum salva pietate et rei publicae pace posse concedi, sed eandem, nisi cum pace reipublicae ipsaque pietate, tolli non posse, demonstrare voluit. Sed quae ad pervincendam suam sententiam pronuntiavit et postulavit tunc inaudita erant neque poterant coniungi cum illius temporis de scriptura sacra iudicio. Dixerat enim Spinoza: „Scripturam nihil exigere ab hominibus praeter obedientiam. Cognitionem illam, quam Deus per prophetas ab omnibus universaliter petiit et unusquisque scire tenetur, nullam esse praeter cognitionem divinae eius iustitiae et caritatis (⁴⁹). Evangelicam doctrinam nihil praeter simplicem fidem continere, nempe Deo credere eumque revereri, sive quod idem est, Deo obedire; ex scripturae iussu nos nihil teneri credere, quam id, quod ad mandatum de diligendo proximo exsequendum absolute necessarium est: hoc ipsum mandatum unicam esse totius fidei normam et per id solum omnia fidei dogmata, quae scilicet unusquisque amplecti tenetur, determinanda esse (⁵⁰), fidem nihil aliud esse quam talia sentire de Deo, quibus ignoratis tollitur erga Deum obedientia et quae hac obedientia posita, necessario ponuntur (⁵¹). Fidem non tam requirere vera quam pia dogmata, h. e. talia, quae animum ad obe-

dientiam movent, tametsi inter ea plurima sunt, quae nec umbram veritatis habent⁽⁵²⁾: ad fidem catholicam nulla dogmata pertinere, quibus inter honestos potest dari controversia⁽⁵³⁾: ad eandem ea solum modo pertinere dogmata quae erga Deum obedientia absolute ponit et quibus ignoratis obedientia absolute est impossibilis. Quod Deus sit an ignis, spiritus, lux, cogitatio id nihil ad fidem pertinere.“⁽⁵⁴⁾

Ad haec idque genus alia ex scriptura sacra refutanda Musaeus scripsit dissertationem neque sine ingenii dexteritate atque acumine disputavit. Religionem, quantum ad actus internos attinet, non subesse, fatetur, imperio summarum potestatum aut infundi imperio legum vel auctoritate publica, sed agnoscit ultro, ut quis ad actus hosce eliciendos et exercendos inducatur, requiri piam et fraternam monitionem, bonam educationem, rectam institutionem et supra omnia auxilium et gratiam spiritus sancti. Inde autem non sequi, religionem esse iuris privati uniuscuiusque et penes unumquemque per se esse ius summum summamque auctoritatem de religione eiusque dogmatis libere iudicandi eamque sibi explicandi et interpretandi⁽⁵⁵⁾. Porro dicit Musaeus: Nosse, quid Deus sit, necessario ad fidem pertinere⁽⁵⁶⁾. Scripturam adstringere fideles omnes cum doctores tum auditores ad unitatem et consensum doctrinae⁽⁵⁷⁾. Utro tandem modo religionis vocem accipiat, seu proprio, seu latiori, neutro tamen dici posse quod vel per se religio tota in obedientia erga Deum consistat, vel scriptura sacra totam in illa constituat. Deinde religionem, licet formaliter consistat in actibus voluntatis, connotare tamen

ex parte intellectus etiam cognitionem Dei, qualem se in verbo suo revelavit cum ratione essentialium, tum ratione personarum. Dilectionem Dei propter se et proximi propter Deum non ferri in Deum nisi nobis amicum et faventem adeoque in Deum nobis placatum reconciliatumque per fidem in Christum eiusque meritum fide apprehensum⁽⁵⁸⁾. Quod attinet ad illum locum Spinozae: „Intellectualem sive accuratam Dei cognitionem non esse donum omnibus fidelibus commune, ut obedientiam“ vel potius ut cognitionem praeceptorum de obedientia Deo praestanda, non invitus concedit Musaeus⁽⁵⁹⁾. Aliud autem esse porro disputat „ratiocinari, iudicare, sentire,“ aliud „de religione temere et contra regulam veri“ sanam scilicet rationem aut „divinam revelationem“ vel „secundum eam ratiocinari, iudicare et sentire.“⁽⁶⁰⁾ Quae contra librorum scripturae authenticam et integritatem dixerit Spinoza, „apostolorum epistolas non ex revelatione et divino mandato, sed tantum ex ipsorum naturali iudicio scriptas fuisse, miracula et opera supernaturalia nihil aliud esse quam opera naturalia quorum causam ignoramus vel explicare non possumus,“ commenta esse, plerasque rationes levibus coniecturis nisas esse iudicat⁽⁶¹⁾, ostenditque Musaeus. Propter quas de scriptura sententias Musaeus irascitur Spinozae eumque dicit: „auctorem lucifugam, natione Iudaeum, sed ob opinionum quas fovet monstra ἀποσυνάγωγον hominem ut res ipsa loquitur, perfrictae frontis fanaticum et ab omni religioni alienum.“⁽⁶²⁾

Atque hoc loco pauca dicenda sunt de libro illo, quem Musaeus eodem fere tempore scripsit contra

Conscientiarios eorumque auctorem, Matthiam Knutzenium⁽⁶³⁾. Qui quidem vagus theologus, incerta fata quaerens, natu Holsatus hanc in urbem Ienam venit atque hic schedulas⁽⁶⁴⁾, in quibus principia doctrinae suae exposuerat impudenter disseminavit. Itaque factum est ut rumor dispergeretur, Ienae novam Conscientiariorum sectam ortam esse, cui cives et studiosi numero septingenti addicti essent. Quod autem falsum et plane commenticium esse mox patebat.

Auctore Bernhardo duce Saxoniae, qui, ut diligentius res inquireretur, a senatu academico petiit, Musaeus confecit illam „depulsionem“⁽⁶⁵⁾, in qua innocentiam urbis et academiae vindicat et accurate narrat de impiis et seditiosis a Matthia Knutzenio sparsis chartulis unde calumnia ista suam traxerit originem. Non dubitavit Musaeus, quin chartulae sive „impia diaboli folia“ quae bina continebant colloquia, compositae sint ab illo theologo qui somniis deceptus David-Georgianis⁽⁶⁶⁾ ad Naturalistas se converterit et inde lapsus sit in atheismum. Multo enim peiores Naturalistis esse Conscientiarios propter eorum plane impiam doctrinam, porro exponit auctor. Articulos enim doctrinae ex chartulis illis compositos hos esse declarat. Primum: non esse Deum. Secundum: non esse diabolum⁽⁶⁷⁾. Tertium: magistratum nihil esse aestimandum, templa contemnenda, sacerdotes reiiciendos⁽⁶⁸⁾. Quartum: loco magistratus et loco sacerdotum esse scientiam et rationem, cum conscientia coniunctam quae docet honeste vivere, neminem laedere et suum cuique tribuere⁽⁶⁹⁾. Quintum: coniugium a scortatione

nihil differre (⁷⁰). Sextum: unicam esse vitam, postquam nec praemium nec poena detur (⁷¹). Quos autem si spectaris articulos, prae ceteris primum tertiumque, repugnare nomini conscientiariorum facile intelligere potes. Omnis enim conscientia spectat ad iudicem et quidem ad summum iudicem omnium hominum atque duplici modo considerari potest. Quatenus actioni antecedit, nihil aliud est „ac iudicium intellectus practicum de eo quod fieri vel omitti debet cum vi obligandi, ut si id non feceris, vel non omiseris superiorem iudicem cum primis Deum offendas eiusque poenam incurras.“ Sed quatenus conscientia actionem sequatur nihil aliud est „ac iudicium intellectus speculativum, de eo, quod bene vel male actum est, excusans hominem eiusque animum tranquillum reddens ex rectitudine actionis vel accusans eundem poenaeque reum peragens ex malefacto“ (⁷²).

Quibus articulis facili negotio refutatis Musaeus defendit quoque scripturam sacram contra blasphemias ab illis Conscientiariis in eam iactatas (⁷³). Ceterum censet Musaeus, omnem calumniam et Conscientiariorum doctrinam callidum diaboli impetum in nostram academiam Ienensem fuisse, cuius flori iam diu inviderit.

Ex omnibus scriptis, Summe Venerandi Auditores, quae adhuc spectavimus, acutissimum intelligimus Musaei ingenium, quo perpetuo usus est ad inquirendam veritatem, ad refutandas aliorum calumnias in religionem Christianam scripturamque sacram coniectas, et ad reconciliandam theologiam atque philosophiam. Neque frustra erant eius conatus et summo iure no-

minari potest praeclarus pietatis ac solidae virtutis vindex. Sed optime quoque meritus est Musaeus de ecclesia Lutherana, quam defendit in pluribus scriptis a doctorum Romanorum impetu. Ut enim iuvenis Erfurti contra Holtzhaium Iesuitam Ingolstadiensem⁽⁷⁴⁾, „de cultu divino Enosi“ disputaverat, ita quoque in posteriore aetate saepius contendit cum Iesuitis, qui eum laccessiverant. Adversarios habuit acerrimos, ut Iacobum Masenium⁽⁷⁵⁾ qui scripserat „meditatam concordiam protestantium cum catholicis in una confessione fidei“⁽⁷⁶⁾, Iodocum Keddern⁽⁷⁷⁾, qui in duodecim propositionibus fundamentum Confessionis Augustanae evertere conatus est⁽⁷⁸⁾, omniumque infestissimum Vitum Erbermannum⁽⁷⁹⁾. Qui quidem quinque Musaeanis de ecclesia disputationibus, auctore Libero Barone Boyneburgio⁽⁸⁰⁾ opposuerat „Anti-Musaeum sive Parallela ecclesiae verae et falsae“ et postea „biblia Lutheri auspiciis Ernesti ducis glossis illustrata“ iterum atque iterum contumeliose vexaverat. Musaeus contra eum scripsit perfectum illum et copiosum „Tractatum de ecclesia“ de quo diutius disputare operae pretium esset. Adscribendus enim est ad numerum optimarum quas ex illo tempore de ecclesia habemus monographiarum.

Sed omittamus, Auditores, haec singula explicare, omittamus quoque illa scripta, quae commutavit cum Curcellaeo Arminiano⁽⁸¹⁾ et cum Ioanne Melchiore Stengero Erfurtensi⁽⁸²⁾, quae opposuit Wendelino Magistro Servestano⁽⁸³⁾ et theologo cuidam Marpurgensi⁽⁸⁴⁾ „de aeterno Dei decreto“ porro Ioanni Vorstio⁽⁸⁵⁾ de „coena sacra“ et

Ioanni Leysero „de coniugio“, ut propius ad ea accedamus quae exeunte vita composuit scripta. Ex scriptis modo commemoratis apparet, Musaeum indefessum ecclesiae Lutheranae apologetam fuisse semperque id egisse ut moderatione lenitate et indulgentia theologorum, unitas atque concordia ecclesiae Evangelicae restitueretur. Sed summo quoque iure dici potest propugnator atque vindex liberioris mentis. Talem enim se praebuit in discordiis quae Syncretisticae vocantur et de quibus nunc verba faciamus. Aequalis fuit Musaeo praeclarus ille theologus et Helmstadiensis professor Georgius Calixtus⁽⁸⁷⁾ qui eodem modo ac Melanchthon placabilem et liberiores theologiae mentem prae se tulit. Quam ob causam multos habuit adversarios cum in ecclesia Romana tum etiam inter protestantes. Illic enim eum impugnarunt Bartholdus Nihusius⁽⁸⁸⁾, qui prius discipulus fuerat Calixti, et idem Vitus Erbermannus Iesuita adversarius Musaei, qui irenicam theologiam Calixti vocavit „Syncretismum“⁽⁸⁹⁾. Quod quidem verbum sibi arripuerunt theologi orthodoxi Lutherani, qui illo tempore arcem habebant Vitembergam, literarum universitatem, atque hoc nomine omnem significarunt accessum ad ecclesiam Romanam. Praeter illos, quorum princeps fuit Abrahamus Calovius⁽⁹⁰⁾ impugnavit Calixtum pastor Hannoveranus Statius Buescher⁽⁹¹⁾ in libro quem inscripsit „Kryptopapismus novae theologiae Helmstadiensis.“ Ab omnibus adversariorum calumniis Calixtus cum subtilitate illa et mansuetudine, summis viris propria, sese defendit atque amicos sociosque invenit Christianum Dreye-

rum⁽⁹²⁾, Ioannem Laternannum⁽⁹³⁾ et collegam senem Horneium⁽⁹⁴⁾. Cuius quidem disputatione „de necessitate bonorum operum ad aeternam felicitatem assequendam“ certamen illud Syncretisticum nova cepit incrementa. Theologi enim Vitembergenses una cum Lipsiensibus et Ienensibus valde exacerbat, effecerunt, ut „Admonitio ad Calixtum et Horneium senes“ mitteretur⁽⁹⁵⁾, propter dissensiones eorum a libris symbolicis. Sed non diu consentiebant theologi Ienenses cum Calovio eiusque sociis et quamvis non ad omnes Calixti doctrinas sese applicarent, tamen iam illo tempore liberiores theologiae mentem prae se ferebant. Conventus theologorum, quem Vitembergenses a ducibus Saxoniae ad diiudicandum Calixtum et ad accipiendam novam confessionem petierunt, Ienensibus intervenientibus, non est peractus⁽⁹⁶⁾. „Consensum quoque repetitum ecclesiae Lutheranae“, quem theologi Saxonici paucis annis interiectis⁽⁹⁷⁾ perfecerant et subscripserant, Ienenses imprimis Musaeo auctore subscribere negarunt, et quidem ea de causa, quod cum aliis collegiis theologicis et ministeriis Lutheranorum Vitembergenses eum non communicassent neque solum doctrinas reiicissent sed etiam „personas condemnassent“. Itaque factum est, ut consensus ille repetitus privatum Vitembergensium scriptum haberetur et postea demum⁽⁹⁸⁾ in lucem emitteretur. Non ita multo post colloquium auctore Guilelmo Duce Cassellis habitum, ubi duo theologi Lutheranae ecclesiae et quidem alter Petrus Musaeus, Zwinglianos et Calvinianos fratres agnoscere comprobaverant atque principibus pacem componendam commendaverant, Salomon

Glassius Ienensis professor in responso⁽⁹⁹⁾ locis controversis distincte perspectis accusationes partim circumscripsit, partim plane sustulit. Quum autem Musaeus ut theologiae studiosis controversias theologicas exponeret, commotus esset, et recte illas theologorum agendi rationes iudicasset in dies crevit ira atque suspicio Vitembergensium in Ienenses. Quid quod? Magister quidam, nomine Ioannes Reinhardus eo adductus est, ut calumniose „tres et nonaginta errores Ienensium“ conficeret eosque disseminaret⁽¹⁰⁰⁾. Quem quidem „famosum libellum“ silentio praeterire non poterant theologi Ienenses, atque Musaeus composuit „accuratam explicationem tres et nonaginta quaestionum religionis sive controversiarum“⁽¹⁰¹⁾. In dedicatione ad principes enumerat Musaeus varias calumnias⁽¹⁰²⁾, quibus Ienenses theologi illa aetate proscindantur et in libro ipso accusationes calumniatoris atque obtrectatoris refutat rescinditque. Sed nondum certamen confecerant Vitembergenses: non solum omnia quae Reinhardus⁽¹⁰³⁾ pronuntiavit comprobaverunt, sed etiam brevi temporis spatio interiecto duo libelli famosi sine auctoris nomine Vitembergae editi sunt⁽¹⁰⁴⁾ in quibus denuo Ienenses accusati sunt, quod a vera et orthodoxa piorum patrum fide desciverint. Quibus scriptis Musaeus commotus est, ut conficeret: „Quaestiones inter nostrates agitatae de syncretismo et scriptura sacra.“ In epistola ordinis theologorum Ienensis ad Serenissimos Principes data Musaeus multa de origine huius libri explicat, et principes supplex rogat, ut „integritatem doctrinae Ienensis etsi iam alias satis perspectam itemque iniquitatem et vehementem

impetum adversarii agnoscat.“ Ex praefatione illius libri praeclaram Musaei mentem placabilem et liberalitatem ipsius cognoscimus.

„Invitus sane“ sic incipit Musaeus, „in certamen me demitto cum fratribus et, ut gentium apostolus Gal. VI, 10. loquitur τοῖς οἰκείοις τῆς πίστεως sive domesticis fidei, quorum potius erat, unanimi consensu coniunctisque curis, precibus, studiis et laboribus ecclesiam, cuius membra sumus, nobiscum aedificare, patefactam a Deo veritatem doctrinae adversus quosvis eius hostes propugnare et tueri, fidem ac pietatem in cordibus hominum plantare atque adeo gloriam Dei et hominum salutem quantum in nobis est, pro ratione suae cuiusque functionis promovere, quam rupto unitatis vinculo adversis frontibus nobiscum congredi, in propria viscera saevire et nata ex dissidiis intestinis atque inde ab aliquot annis immane quantum aucta ecclesiae scandala novis litibus accumulare. Cum primis vero aversor et toto pectore detestor certamina religionis quae eiusdem fidei sociis temere nullaue urgente necessitate non veritatis sed victoriae causa ad inanem sui gloriam moventur. Utinam vero,“ exclamat Musaeus, „ex hoc genere non essent in quae nunc obtorto quasi collo pertrahor certamina!“ Liberalitatem veritatisque inquirendae studium postea hisce verbis pronuntiat (¹⁰⁵).

„Dissentire enim theologos de aliquibus gravioribus et explicatu difficilioribus quaestionibus, quae tamen substantiam et fundamentum fidei non concernunt, deque illis placide inter se conferre, ut novi nihil est, ita incolumi licuit semper amicitia, neque per

se scandalosum est. Calumniari autem veritatem liquidam data opera involvere, quaestiones non controversas cum aliis quae in controversiam veniunt, ad fucum lectori imperito faciendum et ad fallendos simpliciorum animos confundere et sophisticè permutare atque adeo, ut paucis, quod res est, dicam, vanae victoriae inanesque gloriae causa lites serere, veritatem impugnare, falsitatemque propugnare, ut opera carnis sunt, cum divina et naturae lege pugnantis, conscientiam laedunt et spiritum sanctum excutiunt ita ecclesiae pariter et hostibus eius maximo scandalo sunt.“

In libro ipso de syncretismo Musaeus ex sua sententia iudicat. Eodem quoque anno Musaeus edidit „Introductionem in theologiam“ atque in hoc libro de natura theologiae naturalis et revelatae ingenue exposuit suam sententiam (¹⁰⁶). Attamen mortuo Duce Ernesto Pio Calovius infestissimus apud iuvenes Saxoniae Duces id effecit, ut extraordinarius recens in Academiam Ienensem ageretur, in quo omnes professores, numero undeviginti obstricti sunt, ut omnem syncretismum eiurarent (¹⁰⁷). Musaeus, qui illo tempore Rectoris fasces administravit sex hebdomadas deliberandi sibi caussa, sed frustra postulasse fertur (¹⁰⁸). Paulo post, ultima scripta „sententia“ Musaeus diem obiit supremum, a Calovio devotus, sed ab amicis et collegis magni aestimatus et summo iure laudatus.

Et per omne tempus Musaei nomen laudabitur, Auditores Summe Venerabiles, hac in literarum universitate Salana. Conservat enim et semper conservabit illam quam Musaeus propugnare et vindicare cepit, cogitandi, sentiendi et dicendi libertatem.

Variæ quidem et diversæ et olim fuerunt et nunc
 sunt atque semper erunt de dogmatis Christianis sen-
 tentiæ et opiniones hominum, sed una illa evangelica
 constabit doctrina. Variæ et diversæ erunt formæ,
 quas induet ecclesia Christiana: una tamen eademque
 manebit caritas spes et religio! Multæ gravissimæque
 non deerunt tempestates, sed petra in qua est con-
 dita ecclesia Christiana firma stabit in æternum neque
 ulla vi hominum convelletur! Varii et diversi erunt
 homines eorumque animi: unus atque idem Tu fuisti,
 es, erisque Deus noster Optime Maxime! Oramus Te
 æternæ Pater ut veritatis Tuæ lumen perpetuum esse
 iubeas et huic nostræ literarum universitati Salanae
 semper prosperare velis!

Annotationes

ad vitam et scripta Musaei illustranda.

Annotaciones

de las obras de scriptura divina.

1. Nicolaus Christophorus sacri Romani imperii Liber Baro et Eques de Lynker natus est Marburgi die 2 m. Aprilis a. 1643, Giessae die 30 m. Iunii a. 1668 Doctor iuris creatus, ibi docebat et a. 1669 ab Ioanne Georgio Duce Saxo-Isenacensi Consiliarii titulo ornatus est. Hassia patria relicta a. 1677 Io. Strauchio, Ordinis Iurisconsultorum in Academia Ienensi Seniori suffectus simulque Scabinatus et Curiae provincialis Assessor senior constitutus est. Vindobonae, quo a. 1682 a Friderico, Principe Gothanorum propter litem exemptionis Glichensis et iterum a. 1688 a Guilelmo Ernesto, Duce Vi-mariensi missus est, ab Imperatore Leopoldo valde honoratus et declaratus est Eques sacri imperii Romani. Georgii Adami Struvii morte Lynkerus Ienae d. 20 m. Iunii a. 1694 obtinuit locum primum in Ordine Ictorum. A. 1700 ab Imperatore in ordinem Baronum sacri imperii Romani cooptatus et a. 1707 ad munus Consiliarii aulici in imperio administrandum Vindobonam vocatus est. Ibi obiit d. 28 m. Maii a. 1726. Cf. Zeumeri Vitae Professorum Ienens. Ienae 1711 ubi Scripta Lynkeri commemorantur numero 159, et Eichstadii Programma: De Beneficio Lynkeriano in academia Ienensi constituto eiusque celeberrimo auctore. Ien. 1843. 4.

2. Simulacrum Musaei lapideum pectore tenus effictum, in templo Paulino proximum altaribus, optime servatum est.

3. Antiquissimum et proprium gentis nomen fuit: *Meus-sele*, quod postea commutatum est cum nomine: Musaeo cf. Adrian. Beier Syllab. Rectorum et Professorum Ien. 1659. p. 455 sq.

4. **Simon Musaeus** a. 1521 natus, patrem habuit Simonem qui Vetzschae pago in confinibus Marchiae prope oppidulum Cotvicium vixit et Hedwigim uxorem duxit. Filius Francofurti ad Viadrum a praeceptoribus eruditus, ad altiora studia colenda Vitembergam ad Albim sitam in academiam discessit, ubi Melanchthone familiariter usus est, qui eum a. 1547 Norimbergam misit ad linguam Graecam in schola Sebaldina docendam. Ibi iterum atque iterum concionatus sed postea decem exsilia expertus est. Primum Fuerstenwaldiae (1549—52) et Crossenae in Marchia pastor fuit (1552—54). Die 8 m. Maii a. 1554 Vitembergae theologiae Doctor creatus, deinceps antistitis munere perfunctus est Vratislaviae in Silesia et Gothae in Thuringia usque ad annum 1558. Eodem anno pastor Primarius Eisfeldam in Franconia, et paullo post (d. 1 m. Novembr.) professor theologiae in academiam Salamnam antistesque Ienam vocatus est. Sed d. 9 m. Ianuarii abire iussus, in septentrionales Germaniae se contulit et Bremae, tum Sverini apud Megalopolitanos docuit. Gerae fuit pastor per quattuor annos (1564—68), tum antistes Coburgensis vocatus est et paullo post Thorunii Borussorum munere professoris et pastoris perfunctus est. Redux in Guestphalia pastor fuit, tandem Mansfeldiae decanus. Soceros habuit celeberrimos professores Helmstadienses Daniele Hofmannum et Tilemannum Heshusium. Mansfeldiae eum a. 1576 (d. 11 m. Iulii) mortuum esse ex hoc epitaphio apparet, quod posuit ei socer Daniel Hofmann:

Anno terdecies revoluto a morte Lutheri

Fervet ut augustum religionis opus

Simon Musaeus, quo multum ecclesia Christi

Usa est, quo multum mundus abusus obit.

Cf. *Will, Nürnberger Gelehrtenlexicon. Nürnberg. u. Altdorf 1756. Th. II, S. 700.*

Simon Nuxius

Simon Nuxius

1558

Official Notary
Nuxius

Joannes Georgius

Petrus

born in 1571 on Feb. 10
in 1571 on Dec. 10
born in 1571 on Dec. 10
born in 1571 on Dec. 10

Petrus

Joannes Nuxius

born in 1571 on Aug. 10
born in 1571 on Aug. 10
born in 1571 on Aug. 10

Joannes Nuxius

born in 1571 on Aug. 10

born in 1571 on Aug. 10

Simon Musaeus

Simon Musaeus

cf. not. 4.

natus a. 1521, mortuus die 11 m. Iulii a. 1576

uxorem duxit Margaretham Adelhauseriam.

Ioannes Musaeus I

cf. not. 4

uxorem duxit Christinam
Rudingeri filiam.

Barbara

nupsit

Tilemanno Heshusio.

filia natu minor

nupsit

Danieli Hofmanno.

Ioannes Musaeus II

nat. a. 1585, m. a. 1655

cf. not. 5. uxorem duxit
Sibyllam Sturmiam.

Ioannes Musaeus III

nat. d. 7 m. Febr. a. 1613
m. d. 11 m. Maii a. 1681.

Ioannes Wolfgangus

cf. not. 5.

Christianus

cf. not. 5.

Petrus

n. d. 7 m. Febr. a. 1620
m. d. 20 m. Dec. a. 1671,
uxorem duxit Annam
Margaretham filiam San-
nemanni cf. not. 6.

Ioannes Georgius

cf. not. 5.

1. Uxorem duxit Annam Margaretham Melchio-
ris Forsteri filiam, mortuam d. 8 m. Aug. a. 1670.

Simon Henricus

n. d. 13 m. Iulii a. 1655
professor iuris civilis
m. Kiloniae a. 1711.

Iustus Matthias

n. d. 22 m. Aug. a. 1658
m. d. 4 m. Sept. eiusdem
anni.

Petrus

n. d. 9 m. Iunii a. 1660.

Sophia Regina

nupsit

Georgio Goetzio.
Cf. not. 20.

Anna Catharina

nupsit

Guilelmo Bayero.

Martha Dorothea

nupsit

Henrico Lithio.

Io. Ernestus

iuris cultor.

Ioannes Sebastianus

2. Uxorem duxit Annam Elisabetham
Sorgelianam viduam Theodori Schen-
kii, medicae doctoris ac theoretices
professoris.

Ioannes Theodorus

medicinae doctor, phy-
sicus Augustanus et
Kaufbeurensis.

Uxorem duxit Margaretham Adelhauseriam, filiam civis Cotvicensis, ex quo conjugio natae sunt duae filiae et unus filius Ioannes, in Principali comitatu Hennebergico primum Roehmhildensis, deinde Schleusingensis ecclesiae diaconus, tandem decanus et pastor Obermasfeldensis. Cf. Witten, Memor. Theolog. Francof. ad Moenum 1685, p. 1842.

5) Ioannes Musaeus II, filius pastoris Obermasfeldensis, natus est a. 1583 et mortuus a. 1655. Praeter Ioannem et Petrum habuit filios Ioannem Wolfgangum, pastorem et superintendentem Cranichfeldensem, Christianum, rei publicae Saalfeldensis syndicum et Ioannem Georgium, pastorem ecclesiae Danheimensis, cf. Witten l. c.

6) Petrus Musaeus natus est d. 7 m. Februarii a. 1620 Longoprati et iustratis academiis Vitembergensi et Lipsiensi in academiam Iuliam a. 1644 concessit ibique Georgii Calixti familiari conversatione maxime usus est. Quo auctore a. 1648 Rintelium professor philosophiae vocatus est et a. 1653 professor theologiae ordinarius. Una cum Ios. Henichenio collega colloquio a. 1681 Cassellis habito interfuit et per biennium (1683—85) in literarum universitate Helmstaedensi ex cathedra docuit. Postea Kiloniae professor mortuus est die 20 m. Decembris a. 1671 et duos reliquit filios Simonem Henricum et Iustum Matthiam. Cf. Witten l. c. p. 1843—1852.

7. De gentis Musaeanae stirpe vide tabulam sequentem.

8. Ioannes Matthias Mayfartus natus est d. 9 m. Novembr. a. 1590 et mortuus d. 26 m. Ianuarii a. 1643 pastor et senior ministerii Erfurtensis. Cf. Witten l. c. p. 1007—1012.

9. Nicolaus Zapfius natus est d. 2 m. Februarii a. 1600 et Erfurti professor theologiae et linguarum orien-

talium fuit. Anno 1642 ab Guilelmo Saxoniae principe Vimarum vocatus est ecclesiastes atque hic mortuus est die 29 m. Augusti a. 1672. Cf. Witten l. c. p. 1649—1659.

10. Daniel Stahlus natus est d. 29 m. Septembris a. 1589 Hamelburgi, et in literarum universitate Ienensi philosophiae professor fuit per unum et triginta annos (1623—1654). Mortuus est die 17. m. Maii a. 1654. Georgius Nicolai Erasmi hoc in nomen eius composuit epigramma:

Stahlus a chalybis nomen bene nomine ducit

Hic acuit ferrum, Stahlus ingenium.

Cf. Witten, Memor. philos. etc. Francof. 1679. p. 166—171.

11. Paulus Slevogtius natus est die 29 m. Aprilis a. 1596. Successit Salomoni Glassio a. 1625 professor linguae Graecae et Hebraeae et a. 1654 Danieli Stahllo philosophiae professor. Mortuus est sequenti anno die 22 m. Iunii. C. Witten, Memor. philos. p. 244—251.

12. Ioannes Maior natus est d. 26 m. Dec. a. 1564, Petro Piscatori Ienae successit theologiae professor a. 1611 et mortuus est die 4 m. Ianuarii a. 1654. Cf. Witten, Mem. theol. p. 1081—88.

13. Ioannes Gerhardus natus est Quedlinburgi die 17 m. Octobris a. 1582 et mortuus est die 17 m. Aug. a. 1637. Cf. *W. Gass, Geschichte der protest. Dogmatik. Berl. 1854. 57. Th. I, S. 259 ff., G. Frank, Die Jenaische Theologie in ihrer geschichtlichen Entwicklung. Leipzig 1858. S. 31—34.*

14. Ioannes Himmelius natus est Stolpae die 27 m. Decembris a. 1581. Ienae Grawero successit a. 1617 et mortuus est die 31 m. Martis a. 1642. Cf. Witten, Memor. theol. p. 1462 — 72. Maiorem, Gerhardum et Himmelium Tholuckius. (*Das akad. Leben des 17. Jahrh. Halle 1853.*

54. I, 137. II, 61 ff.) vocat: „Die preiswürdige Johanneische Trias.“

15. Salomon Glassius natus est Sondershusii die 10 m. Maii a. 1593, et Ienae theologiae professoris munere per biennium perfunctus (a. 1638—40) Gotham se contulit ibique mortuus est die 27 m. Iulii a. 1656. Cf. Witten, Memor. theol. p. 1199—1225. Frank a. a. O. S. 34—36.

16. Ioannes Michael Dilherrus natus est Themarae d. 14 m. Octobris a. 1604. Ienae professoris eloquentiae et theologiae munere administrato (a. 1631—35) Norimbergam abiit et ibi mortuus est die 8 m. Aprilis a. 1669. Cf. Witten l. c. p. 1621—44. Will, Nürnberg. Gelehrtenlexic. Th. II, S. 264—276. Frank a. a. O. S. 36—37.

17. Die 4 m. Augusti a. 1635.

18. Die 16 m. Ianuarii a. 1643.

19. Die 5 m. Maii a. 1646.

20. Filiam natu maximam Sophiam Reginam uxorem duxit Georgius Goetzius, theologiae licentiatus et ecclesiastes Ienensis. Anna Catharina nupsit Ioanni Guilelmo Bayero doctori theologiae, eiusdemque et historiae sacrae professori Ienensi celeberrimo. Tertiam Martham Dorotheam uxorem duxit Henricus Lithius, theologiae licentiatus, ecclesiastes Onoldinus et consistorii ibidem assessor. Cf. not. 7.

21. Rectoris fasces sexies administravit 1) a die 13 m. Augusti a. 1646 usque ad diem 25 m. Februarii a. 1647; 2) a die 7 m. Augusti a. 1651 usque ad d. 17 m. Februarii a. 1652; 3) a die 13 m. Augusti a. 1657 usque ad d. 3 m. Februarii a. 1658; 4) a die 3 m. Augusti a. 1665 usque ad d. 8 m. Februarii a. 1666; 5) a die 5 m. Augusti a. 1673 usque ad d. 5 m. Februarii a. 1674; 6) a die 5 m. Augusti a. 1679 usque ad m. Febr. a. 1680.

22. Ernestus Pius dux Saxoniae regnavit inde ab anno 1601 usque ad annum 1675. Cf. *Gelbke, Herzog Ernst der Fromme zu Gotha.* 1810. 3 Bde.

23. Cf. Caroli mem. eccles. saec. XVII. T. 2. p. 16.

24. Cf. Francisci Buddei Isagoge historico-theologica ad theol. universalem. Lips. 1730. p. 1076 b.

25. Cf. *Walch, Streitigkeiten ausserhalb der luther. Kirche. Th. 2. S. 21.* Cf. *Gundling, Geschichte der Gelehrtheit S. 3574.* „Er hatte die Philosophie, Theologie und Humaniora conjungirt und ein excellent Judicium; er hatte anbei die Scholasticos gelesen und verstand sie gut.“

26. Nicolaus Vedelius Palatinatu oriundus, multis muneribus administratis, theologiae professor Franeckeram vocatus, ibique mortuus est a. 1642. Cf. *Jöcher, Gelehrten-Lexicon Th. IV. S. 1087. 88.*

27. Cf. Musaei epistolam dedicatorem huic scripto praemissam.

28. De „nova ratione“ seu „arte nova“ cf. de usu principiorum lib. I. c. 2. §. 5. Caput et summa Artis Novae, ut partim ex Vedelii Rationali partim ex Iesuitae Veronii Methodo et aliunde percipimus in hoc potissimum consistit: non licere protestantibus ut nec reformatis, quicquam proferre in iis controversiis, quae ipsis cum pontificiis intercedunt, nisi quod totidem literis et syllabis vel minimum verbis synonymis in scriptura sacra contineatur. Fundamenti loco ponitur, quod modus aliquid per consequentiam ex scriptura probandi requirat principia rationis, quibus tamen in controversiis theologicis non liceat uti: quod fundamentum Vedelius primum a protestantibus Germaniae theologis, cum adversum reformatos in loco de persona et coena Domini disputarunt, iactum esse

contendit et postmodum ab „artis novae“ architectis adversus ipsos protestantes et reformatos usurpatum. Cf. lib. I. c. 1. §. 2. et Rat. Vedel, lib. I. cap. 6.

29. Cf. *Gass, Gesch. der protest. Dogmatik Th. I. S. 214.*

30. Bartholomaeus Kekkermann natus est a. 1571 Gedani, ibique mortuus est theologiae professor et doctor die 25 m. Augusti a. 1609. Cf. *Jöcher a. a. O. Th. II. S. 2054.*

31. Petrus Molinaeus (du Moulin) natus est die 18 m. Octobris a. 1568 in arce quae dicitur „Bui“ prope locum Vexianum et mortuus est Sedani die 10 m. Martis a. 1658 ubi pastor et theologiae professor fuit. Invisus erat imprimis Iesuitis qui ex nomine eius composuerunt anagramma: „Erit mundo lupus“ et addiderunt hoc epigramma:

Petri hostis Petrus. Christi insidiatus ovili
Quo deglubere quo dilaniare queat
More lupi et verus lupus est, cui nomen et omen.
Et mores insunt ingeniumque lupi.

Cf. *Jöcher a. a. O. Th. IV. S. 592—596.*

32. Vid. cat. scriptt. Mus. N. 17.

33. Edoardus Herbert de Cherbury natus est a. 1581 in arce quae dicitur „Montgomery“, legatus fuit apud Ludovicum XIII regem Francogalliae et mortuus est die 20 m. Augusti a. 1648. Cf. *Jöcher a. a. O. Th. II, S. 1523.*

34. *Römer* 1, 19. 20. cf. Musaei dissertationem de insufficientia luminis naturae ad salutem §. 16. Cum enim hoc universum, ordine et pulchritudine mirabili constructum, et in eo ingentem causarum et effectuum varietatem, motumque corporum coelestium plane aequabilem intuemur, oppido deducimur in notitiam alicuius primi et supremi entis, quod a se ipso et caeterorum omnium causa sit; quod nihil est

aliud, quam „esse Deum summum.“ Ubi autem cognitum est, „esse Deum summum“ porro prona et facili infertur consequentia, „eum esse colendum“ et quidem super omnia. Cultus enim, cuique debitus, fundatur in perfectione eius, cui debetur, et quo quis superior aliisque perfectior est, eo maior ipsi cultus debetur. Et quia Deus est ens omnium supremum et sua perfectione infinita entia omnia, illarumque perfectiones modis infinitis superat, vel ipsa naturali ratione iudice super omnia colendus est. Quam ob rem etiam laudato apostolo „gentes ἀναπολογητοί, inexcusabiles“, quod cum „Deum noverint, non“ tamen „ut Deum glorificaverint“, sive cultu, ipsi ut Enti omnium supremo conveniente, prosecuti non sint, *Röm.* 1, 20 sqq.

35. Cf. Musaeus l. c. §. 28.

36. Cf. Musaeus l. c. §. 29. Si enim homo peccati expertus et viribus adhuc integris esset, lumen naturae et qui eius ductu investigari potest, divinum cultum sufficere posse ad salutem, forsitan haud temere quis asseruerit. Praeterquam enim quod lumen intellectus tum multo perfectius, quam nunc, futurum, et in cognitione Dei cultusque divini multo longius, quam nunc progredi potest, progressurum esset, hominem etiam a labe peccati purum, gratia divina excludere, Deo exosum reddere nihil posset: cui in gratuitum obedientiae et constantiae praemium tandem vitam aeternam Deus pro sua immensa bonitate, haud dubie largiturus esset. Quamvis nec revelationes supernaturales ei omnino defuturae essent: sicut nec Protoplastis illo exiguo temporis spatio, quo in primaevo integritatis statu persistebant, plane defuerunt, ut ex historia Creationis *Gen.* II, 17. 23. patet.

37. Cf. Musaeus l. c. §. 30. Nisi enim per praestitam satisfactionem placata fuerit eius ira, nosque ipsi simus re-

conciliati, reliquus cultus, ut ut ex lumine naturae cognitus praescriptusque, ei vel non deferri, vel non absque hypocrisi deferri poterit. Non deferri ipsi potest „cultus interior, in dilectionis, fiducia, spei“ aliisque id generis actibus constitutus, quippe qui suapte natura respicit Deum, ut homini propitium, cognitum, nec cadere potest in peccatores nisi postquam Deo reconciliati sunt. — Anima enim, Deo nondum reconciliata, nec fide et charitate donata, hypocritica sunt exteriora solemnia omnia, quae cultus divini causa peraguntur.

38. Cf. Musaeus l. c. §§. 31. 32. Quae autem „satisfactio“ offenso peccatis iratoque Deo ad placandam eius iram exhiberi possit aut debeat, humana ratio nullis, neque ex communi Dei providentia, neque aliunde desumptis, argumentis docere potest, ut postea ex consideratione articuli quarti patebit. Quod ergo ad „tertium“ attinet „articulum“, in offendenda et praescribenda cultus divini parte potissima omniumque prima, quae quidem Deo peccatis offenso iratoque ab homine peccatore debetur, deficiunt lumen naturae, et quae ei innititur. Theologia naturalis penitus, ut, si alia non esset causa, cur ad salutem nemini sufficere possint, hoc solum, quod placandae irae divinae, expiandorumque peccatorum medium efficax, validum et sufficiens suggerere nullum possunt, caussae satis esset. Peccatis enim non expiatis et Deum in ira adversus peccata perseverante, homines manent aeternae damnationi obnoxii, nec quisquam est, qui eos inde eruere et liberare possit.

39. Cf. Musaeus l. c. §§. 33. 34. Neque plus virium homo pro statu naturae corruptae habet ad Deum super omnia deligendum, ad fiduciam in ipso omnem defigendam, ad eum super omnia timendum. — Hinc tantum abest ut in ipso confidere possit super omnia ut eum velut iratum iudicem po-

tius fugiens, in hominibus aut suis viribus, potentia, prudentia omnem defigat fiduciam. Et dum quotidie peccat, Deumque peccatis offendit, reapse ostendit, quod nec timeat ipsum nec timere possit super omnia. Et ut paucis, quod res est, complectar, homo iam in statu naturae corruptae, quantus quantus est, totus „carnalis“ est, nec nisi „quae carnis sunt, sapit *Röm.* 8, 5. Quod autem caro sapit, mors est v. 6, est inimicitia adversus Deum, legi enim Dei non subiicitur, nam ne potest quidem v. 7.“ — Quia ergo, ut ostensum, cultum Deo debitum, etiam ductu luminis naturae cognitum, mortali nemo, pro eo ac oportet, praestare, legemque implere potest, nemo etiam per legem aut cultum, lege praeceptum, iustificari salutemque aeternam consequi umquam poterit.

40. Cf. Musaeus l. c. §. 44. „Dolor“ autem „ob peccatum“ nihil est aliud, quam moeror, tristitia et anxietas animi, ex agnitione, displicentia et detestatione peccati oborta, et importat proinde ex parte peccatoris mutationem animi, qua quae contra legem Dei commiserat, displicere incipiunt, nec rata amplius habere vult, ut, si fieri posset, reddere vellet infecta. Quae est moralis quaedam peccatorum patratorum retractatio, quae ad illorum expiationem quidem necessaria est, minime autem sufficit.

41. Cf. Musaeus l. c. §. 45. Necessaria est: quia primum omnium, quod ad peccata expianda requiritur, est, ut, qui peccaverat, ea non amplius habeat rata, sed apud animum suum retractet, improbet, detestetur, et si fieri posset, vellet reddere infecta.

42. Cf. Musaeus l. c. §. 46. Non autem sufficit: quia solum concernit peccantem, et ne peccata admissa ex parte sui habeat rata, efficit, uti dictum.

43. Cf. Musaeus l. c. §. 49.

44. Cf. Musaeus l. c. §§. 60—63.

45. Cf. Musaeus l. c. §. 83. ubi loci scripturae sacrae commemorantur: Eph. 2, 1. 3. Gen. 6, 5; 8, 21. Ioh. 3, 16. 18. 36 Act. Ap. 4, 12. Matth. 12, 36; 25, 41; 22, 8. 2 Thess. 1, 9.

46. Cf. Musaeus l. c. §§. 86. 87.

47. Cf. Musaeus l. c. §. 95.

48. Benedictus Spinoza, celeberrimus philosophus, natus est die 24 m. Novembris a. 1632 Amstelodami, et mortuus est Hagae Comitum die 21 m. Februarii a. 1677. Cf. *H. C. W. Sigwart, Der Spinozismus. Tübingen 1839.* Amand Saintes, *H. de la vie et des oeuvres de Sp. fondateur de l'exegese et de la phil. moderne. Paris 1842.* *K. Fischer, Geschichte d. neuern Philos. Mannh. 1854. Bd. I.*

49. Cf. Tract. theologico-politicum c. XIII. p. 154.

50. Cf. l. c. c. XIV. p. 160.

51. Cf. l. c. p. 161.

52. Cf. l. c. p. 162.

53. Cf. l. c. p. 163.

54. Plura si legere cupias, conferas Spinoza l. c. cc. 12. 14. et Musaei scriptum §. 21.

55. Cf. Musaeus l. c. §. 39.

56. Cf. Musaeus l. c. §. 42. Cur enim ad fidem nihil attineat nosse, „quid Deus sit“? cum attributa illa, quorum cognitionem Auctor ad obedientiam erga Deum absolute necessariam esse fatetur, in Dei natura et quidditate fundentur et absque ea, minimum confuse sub ratione suppositi intelligentis et a se subsistentis cognita et credita, cognosci et credi non possint, nisi forte ab homine demente et cui cerebrum est in calcaneo.

57. Cf. Musaeus l. c. §. 44. Ex quibus concludimus ita:

Quos Scriptura ita ad unitatem et consensum doctrinae a Christo et Apostolis praedicatae, adstringit, ut dissentientes ab Evangelio de Christo crucifixo deque graduata iustificatione per fidem in Christum mendaces, inflatos, vaniloquos, antichristos, seductores pronunciet, iisque os obturare iubeat, ut anathema illis dicat, vitare illos iubeat et in domum recipere, aut ave iis dicere prohibeat, illis Scriptura non concedit libertatem philosophandi, h. e. sentiendi, statuendi, loquendi et docendi de omnibus speculativis, quae in superius commemoratis paucis illis, ab auctore exceptis, non continentur.

58. Cf. Musaeus l. c. §. 49.

59. Cf. Musaeus l. c. §. 61. Obedientia enim dependet a praeceptis decalogi, quae natura omnibus nota sunt. Accurata autem cognitio Dei dependet vel ex demonstrationibus, a posteriori ex rebus creatis deductis, quarum non omnes aequae capaces sunt; vel ex revelatione supernaturali, quae non omnibus aequae obvia est, licet ipsorummet culpa. Cf. *Gass a. a. O. Th. I. S. 219.*

60. Cf. Musaeus l. c. §. 103.

61. Cf. Musaeus l. c. §. 82 sqq.

62. Cf. Musaeus l. c. §. 1.

63. Matthias Knutzen natus est a. 1646 et Ienae fuit a. 1674. Cf. *H. Rossel in Stud. u. Krit. 1844. H. 4. Lipsius in Hal. Encykl. Bd. LXVI.*

64. Tituli trium schedularum sunt: 1) Epistola latina, quae inscripta est: „Amicus amicis amica,“ et Romae scripta esse fertur. 2) *Ein Gespräch zwischen einem Lateinischen Gastgeber und drey ungleicher Religions-Gästen, gehalten zu Altona nicht weit von Hamburg.* 3) *Gesprech zwischen einem Feld-Prediger Namens D. Heinrich Brummer und dem einen Lateinischen Munster-Schreiber.*

65. Vide catalogum scriptt. Mus. N. 60.

66. Auctor eorum fuit David Yoris sive Georgii, anabaptista, qui natus est Gandavi a. 1501. Saepius se ipsum nominavit Ioannem a Bruck et Ioannem a Bieneningen. Postremo Basiliam sese recepit ibique mortuus est die 25 m. Augusti a. 1556. Plura si scire cupias, adeas: H. vitae Dav. Georgii haeresiarchae, conscr. ab ipsius genero, Nic. Blesdikio, ed. I. Revius Daventr. 1642. 12. *Jessenius, aufgedeckte Larve Dav. Georgii. Kiel 1670. 4.*

67. Cf. Musaeus *Ableinung* S. 32. „Denn so fängt der unvernünfftige und Gewissenlose Gewissener sein Gespräch in Person eines Lateinischen Münsterschreibers mit D. Heinrich Brummern, Feldpredigern, an: „Herr Feldprediger, mich wundert, dass Ihr uns allezeit mit Gott und dem Teuffel schreckt, da doch die meisten unter unserm Regiment Gewissener sind, welche nicht gläuben, dass ein Gott oder Teufel sey.“ Und im andern Gespräch auf die Frage der Dreyen ungleicher Religion Gästen: „Vielleicht werdet ihr ein Atheist und kein Christ seyn? Antwortet er in Person des Wirthes, als eines Gewisseners: „Das ist wahr, ich gläub an keinen Gott.“ Und in der obgedachten Lateinischen Epistel: Deum negamus, wir läugnen, dass ein Gott sey.

68. Cf. Musaeus l. c. S. 32. Also schreibt Er in itzt gedachter Epistel: Magistratum ex alto despiciamus, templa quoque cum omnibus Sacerdotibus reiicientes. Die Obrigkeit verachten wir gäntzlich, die Kirchen oder Gotteshäuser mit allen Priestern verwerfen wir. Und im Gespräch des Wirthes mit seinen dreyen Gästen: „Ich sage auch, dass man Priester und Obrigkeit aus der Welt jagen solle.“

69. Cf. Musaeus l. c. S. 33. Also schreibt Matthias

Knutzen in mehr besagter Lateinischer Epistel: Sufficit nobis conscientiaris „scientia et ratio“ non unius, sed plurimum et „conscientia, coniunctim accepta.“ Haec enim, nimirum conscientia, quam benigna mater Natura omnibus indidit hominibus, nobis esse potest loco Bibliorum, loco Magistratus: est enim verum tribunal etc. loco Sacerdotum: docet namque honeste vivere, neminem laedere, et suum cuique tribuere. Und im Gespräch des Gastwirths und dreyen Gäste: „Dieses Gewissen hat in unsern Leibern die gütige Mutter Natur eingepflanzt, welches uns in diesem einzigen Leben unser Bibel, Prediger und Obrigkeit ist, und lehret ehrlich leben, niemand beleidigen und einem jedweden das seinige zukommen lassen.“

70. Cf. Musaeus l. c. S. 33. *Es thut zwar der Dialogist im Gespräch eines Gastwirths und der dreyen Gäste darzu, nach der Bibel, und wil Matthias Knutzen sage, nach der Bibel sey zwischen beyden (Ehestand und Hurerey) kein Unterscheid. Er hat aber die Frage selbst also eingerichtet, was er, Matthias Knutzen, von dem Ehestand halte? nicht, was er, nach der Bibel, davon halte? Und weil er nicht anzeigt, dass er für sich einer andern Meinung sey, oder besser davon halte, so wird wohl diese, wenn Er ernstlich von der Sache redet, seine und seiner Gesellschafter eigene Meinung seyn. Dass er aber diese ungeheure, auch der gesunden Vernunft zuwider lauffende Meinung der Bibel zueignet, und zu dessen Behuff etliche Biblische Sprüche anzeucht, ist eine bosshafftige Lästung der heiligen Schrift, und schändliche Verkehrung deren deutlichen Worte und Meinung, wie hernach an gehörigem Ort soll gezeigt werden.*

71. Cf. Musaeus l. c. S. 34. *Dieser Articul folget nicht*

allein aus dem ersten, sondern es gibt ihn auch Matthias Knutzen in seiner Epistel zu vernehmen durch das Wörtlein „unica“, wenn er schreibt: Haec (conscientia) si malefecerimus, loco mille tortorum, imo inferni; sin bene loco coeli, quam diu haec unica vita superat semper erit. Und in dem einen Exemplar des Gesprächs zwischen dem Wirth und dreyen Gästen: „Dieses Gewissen hat in unsern Leibern die gütige Mutter, die Natur gepflanzt, welches uns in diesem einzigen Leben unser Bibel, Prediger und Obrigkeit ist.“ Und im andern Exemplar dieses Gesprächs wird hinzugethan: „Wer wohl lebet, dem ist's der Himmel, wer übels thut, mehr als tausend Peiniger, ja die Hölle, und ist keine andere zu erwarten.“

72. Cf. Musaeus l. c. S. 42 f.

73. Cf. Musaeus l. c. S. 85—170.

74. Georgius Holtzhaius, Iesuita, natus est a. 1541 et mortuus Ingolstadii theologiae et philosophiae professor die 9 m. Maii a. 1646.

75. Iacobus Masenius Iuliacensis, natus est a. 1606 et mortuus est exeunte seculo decimo septimo.

76. Scripta a Musaeo ei opposito invenies in catalogo N. 40. 41.

77. Iodocus Kedde, Iesuita, natus est a. 1597 et mortuus est die 27 m. Martis a. 1657. Cf. Jöcher a. a. O. Th. II, S. 2054.

78. Vide in catalogo scriptt. Mus. N. 30 et cf. praefationem huius operis.

79. Vitus Erbermann, Iesuita, natus a. 1597, Magontiaci docuit philosophiam et theologiam, ibique mortuus est die 8 m. Aprilis a. 1675 cf. Jöcher a. a. O. Th. II. S. 264.

80. Cf. Musaei Tractatus de ecclesia praefationem.

81. Stephanus Curcellaeus (Courcelles) natus est Genevae die 2 m. Maii a. 1586 et mortuus est Amstelodami die 22 m. Maii a. 1659.

82. Ioannes Melchior Stenger diaconus fuit Erfurti inde ab a. 1666 usque ad a. 1670.

83. Marcus Frid. Wendelinus natus est a. 1584 non procul ab urbe Heidelberga. Rector fuit Gymnasii Servestani, ibique mortuus est a. 1652, cf. *Jöcher a. a. O. Th. IV. S. 1887. 88.*

84. Cf. Calov. hist. syncret. p. 1052, ubi Musaeus de se ipso haec dicit: *Dieses habe ich vor 8 Jahren auff Veranlassung eines noch lebenden Reformirten Professoris Theologiae zu Marpurg, Namens Joh. Heinii, Theologiae Doct., in einer andern absonderlichen aussführlichen Dissertation de Aeterno electionis decreto, fast augenscheinlich dargethan, und ferner bewiesen, dass vermöge dieses unsers Argumenti ab executione petiti, die Calvinisten gezwungen worden, entweder ihre Lehre de absoluto praedestinationis decreto zu verlassen, und unsere Lehre und Meynung anzunehmen, oder aber zu läugnen, dass Christi Verdienst und der Glaube an Christum Iustificationis et salvationis nostrae causae seyn, welches nach der Reformirten Kirchen-Lehre und Meynung selbst falsch und ungereimt ist, und auf die Socinianische Ketzerey hinaus laufft. Es sind aber sowohl besagter Doctor Heinius als auch andere Calvinische oder Reformirte Doctores alle biss dato erstummet und hat sich keiner unternommen etwas darauff zu antworten. Buddeus theologum Marpurgensem „Samuelem Andreae“ esse dicit cf. Isagoge p. 1078.*

85. Ioannes Vorstius Dithmarsus, natus est a. 1623

et mortuus est Berolini die 4 m. Aug. a. 1676, cf. *Jöcher a. a. O. Th. IV. S. 1713. 14.*

86. Ioannes Leyser natus est Lipsiae die 30 m. Septembris a. 1631 et mortuus est in itinere a. 1684. In scriptis suis verum nomen commutavit cum ficticio: Theophilo Alethio, cf. *Jöcher a. a. O. Th. II. S. 2629 f.*

87. Georgius Calixtus natus est die 14 m. Decembris a. 1586 et mortuus est die 19 m. Martis a. 1656. Cf. *Gass, Cal. u. d. Synkret. Berl. 1846. Henke, G. Cal. u. seine Zeit Bd. 1. 2. Halle 1853. 60.*

88. Bartholdus Nihusius Brunsvicensis natus est a. 1589 et mortuus est Erfurti die 10 m. Martis a. 1657. Plura de eo invenies apud *Henke, Calixt. Bd. 1. S. 241. 338. 494.*

89. In Irenico a. 1645. Sumtum est verbum de more Cretensium cf. *Plut. περί Φιλαδελφίας p. 879.*

90. Abrahamus Calovius natus est Morungi die 16 m. Aprilis a. 1612 et multis perfunctus muneribus mortuus est Vitembergae ubi fuit pastor primarius et theologiae professor die 25 m. Febr. a. 1686.

91. Statius Buescher Hannoveranus mortuus est Stadae die 14 m. Febr. a. 1641. Cf. *Jöcher a. a. O. Th. I. S. 1512 f.*

92. Christianus Dreyer natus est Sedin die 22 m. Decembris a. 1610 et mortuus est professor theologiae Regiomonti die 3 m. Augusti a. 1688. Cf. *Jöcher a. a. O. Th. II. S. 213—215.*

93. Ioannes Latermann Coburgensis mortuus est a. 1662. Cf. *Jöcher a. a. O. Th. II. S. 2286 f.*

94. Conradus Horneius natus est Brunsvigae die 25 m. Novembris a. 1590 et mortuus est professor theologiae

in academia Helmstadiensi die 26 m. Septembris a. 1649.
Cf. *Gass a. a. O. Th. II. S. 147. 159. 210.*

95. Die 29 m. Decembris a. 1646.

96. Anno 1650 et 1651.

97. Anno 1655.

98. Anno 1664.

99. Cf. *Gass a. a. O. Th. II. S. 179.* Titulus huius scripti est: *Eines christl. hochgelehrten — Lehrers der ungeänderten Augsburg. Conf. bescheidenes unvorgreifliches und gründliches Bedenken über die unter etlichen — Helmst. Theologen entstandenen Streitigkeiten, gedr. 1662, dann Jena 1731. Cf. Walch, Bibl. theol. II, p. 694. 95.*

100. Titulus huius scripti est: *Theologorum Ienensium errores ex variis eorumdem scriptis dilucide monstrati indeque privato collegio iuxta methodum Koenigianam ventilati praeside M. Ioanne Reinhardo cf. Walch, Einl. in die Religionsstreitigk. Th. III, S. 407.*

101. Cf. *Catalog. scriptt. Mus. N. 66.*

102. Cf. Praef. „*Es hat niemals weder unsere selige Vorfahren bei hiesiger Universität noch uns deswegen, dass wir also gelehrt, jemand eines Irrthums beschuldigt, als was jetzo dieser Tockmäuser in seiner giftigen Charteken heimtückischer Weise hinter unserem Rücken gethan.*“

103. *Ioannes Reinhardus* natus est die 5 m. Martis a. 1645 et in cathedra sacra, apoplexia correptus, mortuus est die 25 m. Septembris a. 1691 theologiae professor in literarum universitate Vitembergensi.

104. Libelli inscripti sunt: 1) *Dissensus theologorum Ienensium ab orthodoxis electoralibus e Ienensium declaratione et Calovii systema ad verbum descriptus. 1678. —*

2) Dissensus theologorum Ienensium hodiernorum a suis maioribus et praedecessoribus ad nutum monitumque Fr. Ulr. Calixti delineatus. 1679.

105. Cf. Praef. p. 23. 24.

106. Cf. l. c. p. 60. 302. ubi disputatur contra Cartesianos, p. 346 contra Matth. Knutzen, p. 423 contra Edoardum Herbert de Cherbury et Herman. Rathmannum.

107. Formulam, qua obstricti sunt, vides apud *Tholuck*, *akademisches Leben im 17. Jahrhundert*, Th. I. S. 6—7. Plura de hoc recensu legis apud *J. Seb. Müller's Annales des Hauses Sachsen von 1400—1700* (Weimar 1700 fol.) S. 533—34.

108. Cf. *Gelbke a. a. O.* S. 56.

Catalogus librorum Musaeorum.

1. Libri ab ipso Maeo publici iuris facti.

1. Disputatio de cultu divino Enochii ex Gen. IV, v. ult.(26) contra Georgium Holtzhaium Iesuitam, Ingolstadiensem. Erfurt. 1634. 4.
2. Theses ex logica et metaphys. Ienae 1635. 4.
3. Disputatio physica, utrum hostiae, quibus orthodoxae ecclesiae in sacrae coenae administratione utuntur, sint verus panis. Resp. Mich. Barthol. Schumann. Ienae 1637. 4.
4. Disputatio physica de numero partium hominis essentialium. Resp. Henr. Bergmann. Ienae 1638. 4.
5. Disputatio ethica in qua nonnulla circa summi boni descriptionem, quae extat l. I. Nic. c. 7 enodantur. Resp. Nicol. Christoph. Hünefeld. Ienae 1638. 4.
6. Disputatio de physices constitutione Resp. Ioach. Side-lio. Ienae 1638. 4.
7. Disputatio politica de re publica in genere. Resp. Io. Everhart. Breiten. Ienae 1638. 4.
8. Positionum ethicarum Decas. Resp. Christian. Musaeo fratre. Ienae 1638. 4.

Pos. I. Liberalitas formaliter non consistit in $\lambda\eta\psi\epsilon\iota$ seu acceptione. II. $\alpha\upsilon\tau\omicron\chi\epsilon\iota\rho\acute{\iota}\alpha$ secundum Aristotelem non est licita. III. Peccant quicumque vel ex nimia ebrietate vel ex nimia ira aut amore vehementi aliquid mali committunt. IV. Actiones humanae dicuntur bonae vel malae moraliter per extrinsecam denominationem. V. Peccat quicumque agit contra conscientiam. VI. Num etiam iudex peccat, qui secundum acta et probata agit contra con-

- scientiam? VII. Tollunt bonitatem et malitiam moralem quicumque libertatem arbitrii tollunt? VIII. Deus concurrat ad actiones quae moraliter malae sunt, nec tamen malitiae causa est aut male agere dicitur? IX. Verum quandoque occultare licet. X. Mendacium quod vocant officiosum, non est verum et proprie dictum mendacium.
9. Disputatio physica de affectionibus corporis naturalis internis. Resp. Ioach. Matthiae. Ien. 1638. 4.
10. Disputatio physica de coelo. Resp. Paul. Cordes. Ien. 1638. 4.
11. Disputatio philosophica. $\Psi\epsilon\upsilon\delta\alpha\pi\omicron\delta\epsilon\iota\zeta\epsilon\iota$ Keckermannianae, qua lib. I system. theol. c. 3. mysterium s. s. trinitatis ex rationis principiis firmiter demonstrari posse censet, opposita. Resp. Tob. Hertzog. Ien. 1639. 4.
12. Disputatio physica de elementis in ordine ad mixturem consideratis. Resp. Io. Aug. Windorffer. Ien. 1639. 4.
13. Disquisitio philologica de Stylo Novi Testamenti, in qua M. Iacobi Grossen trias propositionum et observationes apologeticae examinantur. Resp. Io. Salom. Betulio. Ien. 1641. 4.
14. Vindiciae pro disquisitione de stylo N. T. adversus M. Iacobi Grossen defensionem triadis, ut vocant tertiam conscriptae, cum praefatione ad lectorem, in qua nonnulla dubia huic materiae affinia declarantur et absolvuntur. Ien. 1642. 12.
15. De ratione argumentandi a testimonio historicorum disputatio. Resp. Io. Ernesto Gerhard. Ien. 1643. 4.
16. Quaestio ethica: Utrum aequalitas inter delictum et poenam geometrica an vero arithmetica proportionem constituenda sit. Resp. Henr. Eilhart. Ien. 1644. 4.
17. De usu principiorum rationis et philosophiae in controversiis theologicis libri tres, Nicolai Ve-

delii rationali theologico potissimum oppositi. Quibus accessere disputationes duae; una contra Keckermannum (in qua rationes ad demonstrandum mysterium trinitatis a Keckermanno lib. I system. theol. c. 3. allatae, expendantur et refutantur), altera contra Molinaeum (in qua doctrina protestantium de Dei voluntate antecedente et consequente a nonnullis obiectionibus reformationum vindicatur). Ien. 1644. 8. 1647. 8. 1665. 1698.

18. Quaestio philosophica de libero arbitrio utrum eius formalis ratio consistat in indifferentia ad utrumlibet, an vero in hoc, quod non coacte, licet necessario agat. Resp. Iusto Söffing. Ien. 1645. 4.

19. De aeterno praedestinationis decreto an absolutum sit nec ne? disquisitio theologica contra Calvinianos dilucide tractata et in illustri Salana partim pro supremo in theologia gradu, partim pro loco in facultate theologica obtinendo publicae disputationi exposita. Ien. 1646. 4. 1664. 1668. 1675. 1703.

20. Theses de Deo triuno. Resp. Paul. Weber. Ien. 1647. 4.

21. De conversione hominis peccatoris ad Deum disputatio prima. Resp. Paul. Weber. Ien. 1647. 4. Hal. 1659. 4. Erf. 1661. 4.

22. Disputationes theologicae, quibus doctrina de conversione hominis peccatoris ad Deum explicatur, quibus accessit sexta de renovatione. Ien. 1649. 4.

Disp. II. de conversionis seu regenerationis subiecto et termino a quo. Resp. M. Andrea Steiner.

Disp. III. Disquiritur, utrum homo convertendus in conversione sui habeat aliquod liberum arbitrium nec ne. Resp. M. Io. Christ. Arnschwanger.

Disp. IV. de conversionis caussa efficiente. Resp. Georg. Lange.

Disp. V. de conversionis termino ad quem. Resp.
M. Christ. Scriben.

Disp. VI. Resp. Herm. Christ. Bruchhausen.

23. *Theologisches Bedenken über die Frage: Ob gute Werke nöthig seyen zur Seligkeit.* Jena 1650. 4.

24. *De peccato theses theologicae.* Resp. Gothofred. Lehmann. Ien. 1651. 4.

25. *Disputatio de vera ac reali corporis et sanguinis Iesu Christi, Domini nostri in sacra coena praesentia.* Resp. Otto. Hauffmann. Ien. 1652. 4. 1657. 1702.

26. *Tractatus de fide.* Ien. 1652. 4. Erf. 1678. 4.

27. *Disputatio theologica, in qua versus 19—23 ex epist. ad Romanos IX a Calvinianorum corruptelis vindicantur.* Resp. Io. Christ. Sagittario. Ien. 1652. 4.

28. *Christus ex mortuis resuscitatus.* Resp. Io. Ernest. Gerhard. Ien. 1653. 4. 1702. 4.

29. *De communione sub utraque specie utrum a Christo praecepta sit, disputationes duae.* Resp. Christ. Schroetel. Ien. 1654. 4. 1664. 1702.

30. *Vertheidigung des unbeweglichen Grundes, dessen der Augpurgischen Confession verwandte Lehrer zum Beweis ihrer Kirchen sich gebrauchen, zu-
förderst Iodoci Kedden Jesuitens Sophistereien entgegengesetzt, worin auch von der allgemeinen Kirche, derselben wahren Gliedmassen und dero Vereinigung auf gegebenen Anlass gehandelt wird.* Jena 1654. 1656. 4.

31. *Disputatio theologica de miraculis utrum ex illis doctrinae vel ecclesiae pontificae veritas probari possit.* Resp. M. Sebastian. Niemann. Ien. 1655. 4. ed. 2 1702.

32. Disputatio theologica de natura et definitione ecclesiae. Resp. M. Iusto Künneken. Ien. 1655. 4.
33. Disputationum de ecclesia secundae, quae est: de distinctione ecclesiae in universalem et particulares pars prior. Resp. M. Stephano Ram. Ien. 1656. 4.
34. Disputatio theologica de indulgentiis papalibus. Resp. M. Sebast. Niemann. Ien. 1656. 4.
35. Disputationis secundae de distinctione ecclesiae in universalem et particulares pars altera. Ien. 1658. 4.
36. Disputatio theologica contra pontificios de quaestione: An conclusiones ex una propositione revelata et altera evidente aut ex duabus revelatis per evidentem consequentiam deductae sint de fide. Resp. Martin. Silvest. Grabe. Ien. 1661. 4.
37. Disputatio theologica posterior de eadem quaestione. Resp. M. Iacob. Lindemann. Ien. 1661. 4.
38. De conversione hominis peccatoris ad Deum tractatus theologicus quo de conversionis appellationibus, natura, actibus et speciatim de actibus fidei deque fidei obiecto formali contra pontificios fuse agitur et detectis fraudibus, quas hac in re sophistae moderni committunt, in fidei et religionis pontificiae principia et causas sollicitius inquiritur: pro renata etiam Methodi Walenburchianae fundamenta potissima impugnantur.
Accessit praefatio, qua biblia lingua vernacula glossata et Norimbergae excussa, a Viti Erbermanni virulenta maledicentia vindicantur. Ien. 1661. 4.
39. Biblia Lutheri auspiciis serenissimi et celsissimi principis ac domini Dn. Ernesti, Saxoniae ducis, glossis ac interpretationibus illustrata et Norimbergae

excussa a Viti Erbermanni iterata maledicentia vindicata; cum praefatione, qua eiusdem Erbermanni iustam expostulationem cum protestantium theologis, Ienensibus praecipue, augustissimo Rom. imperatori Leopoldo eminentissimis item serenissimis, reverendissimis ac illustrissimis S. R. I. electoribus, principibus et statibus Reginoburgi in comitiis, nomine theologorum catholicorum exhibendam, nihil minus quam iustam esse, falsoque accusari theologos Ienenses, quod desideratae concordiae protestantium cum catholicis in una fidei confessione praefracte obsistere non desinant, liquido ostenditur. Ien. 1663. 4.

40. Disputationum theologicarum quibus fundamentum concordiae meditatae Iacobi Masenii, societatis, quam vocant, Iesu presbyteri, ex mente auctoris excutitur, prima. Resp. Marc. Timaeo. Ien. 1663. 4.

41. Disputationum theologicarum concordiae Masenianae oppositarum, secunda, qua Iacobi Masenii, societatis Iesu presbyteri postulatam de adhibendis in confessione fidei solis scripturae verbis, expenditur. Resp. Io. Gottfrido Oleario. Ien. 1663. 4.

42. Introductio in theologiam de distinctione theologiae in naturalem et revelatam deque natura theologiae revelatae. Resp. Wolfgang. Gangio. Ien. 1664. 4.

43. Introductionis in theologiam, in antecessum ante locos theologicos ad disputandum propositae caput primum de nomine et distinctione theologiae in naturalem et revelatam. Resp. Petro Gangio. Ien. 1664. 4.

44. De sacra coena, sintne corpus et sanguis Christi in ea realiter praesentia? dissertatio qua partis affirmativae probatio ex verbis institutionis deducta a Ioannis Vorstii

- obiectionibus et exceptionibus vindicatur. Ien. 1664. 4. ed. 2 Ien. 1702.
45. Angelologia apostolica ex Hebr. 1, 14. repetita. Resp. Io. Gottfr. Oleario. Ien. 1664. 4.
46. De baptismo. Ien. 1664. 4.
47. De luminis naturae et ei innixae theologiae naturalis insufficientia ad salutem dissertatio contra Edoardum Herbert de Cherbury, Baronem Anglum, mense Febr. habita a. 1667. Respp. Carolo Carlson et Iusto Phil. Meyenberg, ed. 2. Ien. 1675. 4.
48. Disputatio theologica de peccato in spiritum sanctum. Resp. Gothofr. Herber. Ien. 1668. 4.
49. Disputatio inauguralis de iudice controversiarum fidei. Resp. M. Günthero Heiler (pro licentia consequendi gradum Doctoris in facultate theologica). Ien. 1668. 4.
50. Dissertatio de aeterno electionis decreto an eius aliqua extra Deum causa impulsiva detur nec ne? In qua praemissa cum quaestionis controversae, tum verae de ea sententiae, explicatione, argumentum ab executione petatum pressius urgetur et solide evincitur; vel decretum electionis non posse esse absolutum vel meritum Christi et fidem non posse in causis iustificationis et salvationis haberi. Ien. 1668. 4. ed. 2 1675. 4.
51. Dissertatio theologica de ratione formali iustificationis coram Deo. Resp. Io. a Ceulen. Ien. 1668. 4.
52. Dissertatio de principiis cognoscendi divinam literarum sacrarum firmitudinem, ostendens unde constet hodie libros sacros, quibus et quomodo iis orthodoxa ecclesia nititur, re vera esse Dei literas et tuto

- propterea illis credi posse. Contra duo hominum genera, unum ipsi scripturae firmitudini adversum, alterum in principiis cognoscendi eam firmitudinem errans. Resp. Severino Sluter. Ien. 1668. 4.
53. Dissertatio theologica super Comm. 11. 12. 13. c. 9. epist. ad Rom. exercitationibus theologicis doctoris cuiusdam Marpurgensis opposita. Resp. Io. Iac. Müller. Ien. 1669. 4.
54. Theses theologicae, Mataeologiae Socinianorum oppositae. Resp. Henr. Reinerio. Ien. 1669. 4.
55. Dissertatio theologica de quaestione: An Gentiles absque fide in Christum per extraordinariam Dei gratiam ad salutem aeternam pertingere aut minimum ignis aeterni supplicium declinare possint? Stephano Curcellaeo praeprimis opposita. Resp. Christ. Specht. Ien. 1670. 4. ed. 2. 1678. 1705.
56. Tractatus de ecclesia, quo duae eius antehac habitae disputationes: una de natura et definitione ecclesiae, altera de eiusdem distinctione in universalem et particulares uberius deducuntur et ab adversariorum imprimis Viti Erbermanni obiectionibus et exceptionibus vindicantur. Ien. 1671. 4. ed. 2. 1675.
57. *Bericht, welchergestalt die Lehre von der Buße nützlich und mit gutem Bestande nach Gottes Wort müsse vorgetragen werden, auf Gelegenheit neu entstandener Schwärmereien sammt historischer Erzählung derselben. Jena 1672, vermehrt Jena 1675. 4.*
58. Dissertatio de stupore dentium e gustu omphacis alieno sive de iure puniendi liberos propter peccata parentum ad Ezchiel. c. XIIII. Resp. Phil. Müller. Ien. 1674. 4.

59. Disputatio inauguralis de ritibus primitivae ecclesiae baptismalibus. Resp. M. Christ. Andr. Schubart. Ien. 1674. 4. 1684. 4.
60. Tractatus theologico-politicus, quo auctor quidam anonymus conatu improbo demonstratum ivit libertatem philosophandi h. e. de doctrina religionis pro lubitu iudicandi sentiendi et docendi non tantum salva pietate et rei publicae pace posse concedi, sed eandem nisi cum pace reipublicae ipsaque pietate tolli non posse ad veritatis lancem examinatus. Resp. Christ. Frid. Knorn. Ien. 1674. 4.
61. Dissertatio ad locum Pauli Rom. V, 12. Ien. 1674. 4.
62. *Ableinung der ausgesprengten abscheulichen Verleumdung, ob wäre in der fürstl. Sächsischen Residentz und gesamnten Universität Jena eine neue Secte der sogenannten Gewissener entstanden, und derselben eine nicht geringe Anzahl von Studiosis und Bürgern beygethan: Nebenst umständlichem Bericht von etlichen am 5. und 6. September des Jahres 1674 daselbst ausgestreuten Gotteslästerlichen und aufrührerischen Chartequen, von welchen solche Calumnia ihren Ursprung genommen, und von der vermeintlichen Gewissener Secte. Jena 1674. 4. Zum andern Mal aufgelegt und aus eingelangter fernerweitiger Nachricht vermehrt, welcher beigefügt ist eine nothwendige Vertheidigung der H. Schrift wider die in besagten Chartequen, die zu Ende beigedruckt sind, enthaltenen Lästereien derselben. Jena 1675. 170 S. 4.*
63. Dissertatio de quaestione controversa: An coniugium primaevae eius institutione salva inter plures, quam duos esse possit? qua cum primis loca Matth. XIX, 9; 1 Cor. VII, 4. a commentis Theophili Ale-

- thaei, quibus in suo discursu politico de polygamia illorum sensum genuinum pervertere laboravit, vindicantur. Ien. 1675. 4. thesibus de coniugio ex Ioan. Musaei praelectionibus publicis et privatis, desumtis. Resp. Nicol. Hertzog. Ien. 1696. 4. 1703. 4. 1737.
64. Theses de coniugio theologiae. Ien. 1675. 4. 1696. 1702.
65. De beatitudine et damnatione. Francof. 1675. 4.
66. *Der Jenischen Theologen Ausführliche Erklärung Ueber drey und neunzig vermeinete Religions-Fragen oder Controversien, Wie, was und aus wass motiven und Gründen sie, oder auch, nach Beschaffenheit der Sache, ihre Vorfahren bei der fürstl. Sächsischen gesambten Universität Jena von einer jeden privatim oder publice gelehret oder nicht gelehret haben, Auff Veranlassung einer verleumbderischen Chartecke, die zwar nur in zweyen geschriebenen, aber gedachte Fragen alle in sich haltenden, Bogen bestehet, und durch vielfältiges Abschreiben, unterm Titul: Theologorum Ienensium errores, ex variis eorundem scriptis dilucide monstrati; An nahen und fern gelegenen Orten, weit ausgebreitet worden, und noch von Tage zu Tage ausgebreitet wird, (welche am Ende beygefüget). Zu Steuer der Wahrheit und Rettung besagter Theologorum, und folgig der fürstlichen gesambten Universität Jena Ehre und guten Leumund Wider dero bosshafftige obtrectatores, Lästerer und Verleumbder, Auf der Theologischen Facultät daselbst einhelligen Schluss gestellet. Jena 1677. 4.*
67. Dissertatio inauguralis de natalitiis martyrum. Resp. Casp. Sagittario. Ien. 1678. 4.

68. Disputationes theologicae de fide (de causa fidei efficiente. 1. Resp. Io. Georg. Zencker. 2. Resp. Henr. Ammersbach.) quibus annexus discursus geminus de certidune salutis. (1. Resp. Paul. Slevogt. 2. Resp. M. Andr. Kesler.) Lips. 1678. 4.
69. Introductio in theologiam qua de natura theologiae naturalis et revelatae, itemque de theologiae revelatae principio cognoscendi primo, scriptura sacra agitur. Ien. 1679. 4.
70. Quaestiones theologicae inter nostrates hactenus agitatae de Syncretismo et Scriptura sacra, ante hos annos octo, et quod excurrit, in collegio privato propositae et nunc cum vindiciis necessariis publicae luci commissae. Praemittitur ad serenissimos duces Saxoniae epistola facultatis theologicae in Academia Ienensi. Ien. 1679. 4.
71. *Der Theologischen Facultät zu Jehn Bedenken an Ihre Hoch-Fürstl.-Durchläuchtigkeiten den Herrn Johann Ernten und Herrn Friederich u. s. w. vom consensu repetito und Von dem Calixtinischen Syncretismo M. April. a. 1680 (abgedruckt in Calov. Hist. Syncret. p. 999—1089.)*
72. Pia memoria Iesu Christi, eiusque crucifixi ex aphorismo Paulino 1 Corinth. 11, 2. sancita. Resp. Iac. Frid. Roth. Ien. 1681. 4.

Libri sine anni numero editi.

73. Disputatio inauguralis de pactis et foederibus Dei cum hominibus. Resp. Sebast. Goebel. Ien. 4.
74. Disputatio de aequabilitate in iustitia particulari observanda. Ien. 4.
-

2. Libri post Musaei obitum publicati.

75. Collegium controversiarum Becano Wendelino,
Crellio et aliis Socinianis oppositum. Ien. 1701. 4.
76. Praelectiones in epitomen Formulae Concordiae. Ien.
1701. 4.
77. Scholae Propheticae continuatae ex praelectioni-
bus Io. Musaei in Danielelem, Micham et Ioelem, collectae
a Io. Ern. de Schulenburg. Quedlinb. 1719. 4.
-

Corrigenda.

Pag. 1	lin. 9	lege comitatem, indulgentiam.
„ 2	„ 24	pro praetractae l. protractae.
„ 3	„ 20	„ prolabatur l. probabatur.
„ 5	„ 7	„ philologicis l. philosophicis.
„ 5	„ 16	„ Quae l. Quare.
„ 8	„ 25	„ extra ordinarium l. extraordinarium.
„ 9	„ 9	„ subierunt l. obierunt.
„ 10	„ 23	„ eum l. cum.
„ 12	„ 22	„ potestantes l. protestantes.
„ 15	„ 23	„ lumines l. luminis.

Buck, Franz Wilhelm,

De Joanne Musaeo, theologo Jenensi Oratio ... Accedunt annotatiiones ad
vitam et scripta Musaei illustranda et librorum ab eo confectorum
catalogus

Jenae 1862

Biogr. 832 k

urn:nbn:de:bvb:12-bsb10065378-8